Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН | № 119 ((8859). ● 17 июнь, 1986 йил ● СЕШАНБА ● Баҳоси 3 тийин.

ЭКОНОМИКАМИЗНИ ҚАЙТА ҚУРИШ, СОВЕТ ЖАМИЯТИНИ ЖАДАЛЛИК БИЛАН РИВОЖЛАНТИРИШ, КАТТА СОЦИАЛ ВАЗИФАЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШ, МАМЛАКАТНИНГ ИШОНЧЛИ МУДОФААСИНИ ТАЪМИНЛОВЧИ ЗАМОНАВИЙ МОДДИЙ-ТЕХНИКА БАЗАСИНИ ВУЖУДГА КЕЛТИРИШ — БЕШ ЙИЛЛИКНИНГ СИЁСИЙ ВАЗИФАСИДИР. ВАҚТ БИЗНИ КУТИБ ТУРМАЙДИ. БЕЛГИЛАНГАН ҲАММА ИШЛАРНИ БИЗ ЎЗ МУДДАТИДА БАЖАРИШИМИЗ ШАРТ, ЧУНКИ ГАП ДАВЛАТИМИЗНИНГ ҚУДРАТИ ВА РАВНАҚ ТОПИШИ ТЎҒРИСИДА, СОЦИАЛИЗМНИНГ ХАЛҚАРО МАЙДОНДАГИ ПОЗИЦИЯЛАРИ ТЎҒРИСИДА, БУТУН ДУНЁДА ТИНЧЛИКНИ МУСТАҲКАМЛАШ ҲАҚИДА БОРМОҚДА.

(КПСС Марказий Комитети 1986 йил июнь Пленуми материалларидан).

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида

ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

1986 йил 16 июнда Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг навбатдаги Пленуми бўлди.

Пленум қуйидаги масалаларни муҳокама қилди:

СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1986—1990 йилларга мўлжалланган Давлат плани ҳамда партия ташкилотларининг уни амалга ошириш соҳасидаги вазифалари тўғрисида;

Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар Сиёсий Маслаҳат Комитетининг 1986 йил 10—11 июнь кунлари Будапештда бўлиб ўтган кенгаши якунлари ҳақида.

Шу масалалар юзасидан Пленумда КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев доклад қилди.

Пленумда доклад юзасидан бўлган музокараларда:

РСФСР Министрлар Советининг Раиси В. И. Воротников, Украина Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. В. Шчербицкий, КПСС Москва шаҳар комитетининг биринчи секретари Б. Н. Ельцин, СССР 50 йиллиги номли Волжск автомобиль заводи электрикларининг бригадири В. М. Малихин, электрон саноати министри В. Г. Колесников, КПСС Ленинград область комитетининг биринчи секретари Ю. Ф. Соловьев, СССР қора металлургия министри С. В. Колпаков, Белоруссия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Н. Н. Слюньков, Қозоғистон Компартияси Актюбинск область комитетининг биринчи секретари Ю. Н. Трофимов, СССР Давлат агросаноат комитетининг раиси В. С. Мураховский, КПСС Кемерово область комитетининг биринчи секретари Н. С. Ермаков, С. М. Киров номли Иваново тўқувчилик фабрикасининг директори В. Н. Голубева, Латвия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Б. К. Пуго, КПСС Волгоград область комитетининг биринчи секретари В. И. Калашников, КПСС Татаристон область комитетининг биринчи секретари Г. И. Усмонов, приборсозлик, автоматлаштириш воситалари ва бошқарув системалари министри М. С. Шкабардня, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Д. И. Патиашвили, станоксозлик ва асбобсозлик саноати министри Б. В. Бальмонт ўртоқлар қатнашдилар.

Пленум СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1986—1990 йилларга мўлжалланган Давлат плани лойиҳасини ва ўртоқ М. С. Горбачевнинг докладида баён этилган КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси партиянинг КПСС XXVII съездида ишлаб чиқилган иқтисодий стратегиясини амалга оширишга қаратилган қоидалари ҳамда хулосаларини маъқуллади. Беш йиллик планни СССР Олий Советии муҳокамасига киритиш мақсадга мувофиқ деб топилди.

Пленум қатнашчилари ўн иккинчи беш йиллик планларини тўла ва ошириб бажариш учун умумхалқ социалистик мусобақасини авж олдириш тўғрисида КПСС Марказий Комитетининг Совет Иттифоқи меҳнаткашларига Мурожаатномасини якдиллик билан қабул қилдилар.

Пленум Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар Сиёсий маслаҳат комитетининг Будапештда бўлиб ўтган кенгаши якунларини юқори баҳолади ва совет делегациясининг шу кенгашдаги фаолиятини тўла-тўкис маъқуллади.

Мазкур масалалар юзасидан Пленум қабул этган қарорлар матбуотда эълон қилинмоқда.

Пленумда КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг ўн биринчи чақириқ СССР Олий Совети бешинчи сессиясини ўтказиш билан боғлиқ ташкилий масалаларга доир таклифлари кўриб чиқилиб, маъқулланди.

Шу билан КПСС Марказий Комитетининг Пленуми ўз ишини тамомлади.

СССРни ИҚТИСОДИЙ ВА СОЦИАЛ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1986—1990 ЙИЛЛАРГА МЎЛЖАЛЛАНГАН БЕШ ЙИЛЛИК ПЛАНИ ҲАМДА ПАРТИЯ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ УНИ АМАЛГА ОШИРИШ СОҲАСИДАГИ ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

Ўртоқлар!

Биз бугун съезд белгилаб берган бош йўл қандай рўёбга чиқарилаётганлигини муҳокама қилишимиз, съезддан кейинги ишларга дастлабки якунларни ясашимиз ва улардан сабоқ чиқариб олишимиз, партиянинг навбатдаги вазифаларини белгилашимиз лозим бўлади.

Съезддан кейин унча кўп вақт ўтгани йўқ, албатта. Бироқ давр ниҳоятда масъулиятли бўлиб, ҳозир жамият олдида пайдо бўлаётган улуғвор вазифаларнинг ўзгаришлар маромини муттасил назорат остида тутишни, ўй-фикр ва режаларимизни ҳаётнинг реал бориши билан қиёслаб туришни тақозо этмоқда. Хуллас, гап шу пайтнинг моҳияти ҳақида, ўй-фикр ва режалар қандай қилиб амалда рўёбга чиқарилаётганлиги, биз қандай ғовлар ва мушкулликларга дуч келганлигимиз, бундан буён қандай ҳаракат қилишимиз кераклиги тўғрисида бормоқда.

Совет жамияти КПСС XXVII съездидан кейин барча соҳаларда — сиёсий, иқтисодий, маънавий соҳаларда ҳаракатга келди. Ижтимоий ривожланиш қудратли жўшқин куч олди, бу эса омманинг сиёсий онглилигини яна ҳам кучайтириб юборди. Съездда ҳукм сурган қатъият, талабчанлик, ҳаққонийлик муҳити барча амалий ишларга сафарбар қилувчи таъсир ўтказмоқда. Совет кишилари новаторлик ташаббусларини қизғин маъқуллаб, уларни қўллаб-қувватламоқдалар, қайта қуриш умумий ва амалий тус касб этишини қатъий талаб қилиб чиқмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси съезд ғоялари ижтимоий онгга чуқур сингиб бораётганлигидан, содир бўлаётган жараёнларнинг муқаррарлигини объектив равишда белгилаб бераётганлигидан далолатдир.

Эндиликда биз съездда ҳозирги даврнинг бурилиш характерига мос келадиган тўғри қарорлар қабул қилганлигимизга яна ҳам кўпроқ амин бўлмоқдамиз. Мазкур қарорлар мамлакатнинг, умуман социализмнинг тақдирида алоҳида роль ўйнаши лозим, бу эса ўз-ўзидан равшанки, бутун жаҳон тараққиётига катта таъсир ўтказади. Биз партия ташаббуси билан бошланган ўзгартишларнинг миқёсларини ҳам, чуқурлигини ҳам, ҳали бартараф этилиши керак бўлган турли хил чигалликларни ҳам тўлиқроқ, аниқроқ тасаввур этмоқдамиз. Ҳозирги ва келгусидаги имкониятларимизни ҳам яхшироқ кўриб турибмиз.

Чет элларда съездга бўлган қизиқиш сусайгани йўқ. Бундай қизиқиш социализм мамлакатларида айниқса кучлидир. Съезд қарорлари тинчлик ва социал тараққиёт йўлидаги курашда таъсирчан омил бўлиб қолди. Дўстларимизнинг маъқуллаши ва қўллаб-қувватлаши танлаб олинган йўлнинг тўғрилигига бизда ишонч ҳосил қилмоқда, уни изчиллик, собитқадамлик билан амалга ошириб бориш учун зиммадаги юксак масъулиятни эслатиб турибди.

Жаҳоннинг носоциалистик қисмидаги реалистик фикрловчи кишилар умуман бизнинг кенг миқёсли социал-иқтисодий ривожланиш планларимиз тинч қурилишга, ҳар томонлама халқаро ҳамкорликка қаратилган ташқи сиёсат билан чамбарчас боғлиқ эканлигини яна бир бор кўра олдилар.

Америка Қўшма Штатларининг реакцион доиралари бошчилик қилаётган милитаризм ва агрессия кучлари бизнинг планларимизни ўзгача кутиб олдилар. Улар ҳозир халқаро вазиятни соғломлаштириш, ядро-космик асрининг характерига мос бўладиган халқаро муносабатларни шакллантириш борасидаги совет ташаббусларига қарши яна ҳам кучлироқ душманлик билан кураш олиб бормоқдалар.

Умуман ўртоқлар, биз ички вазифаларни ва ташқи шароитларни ҳисобга олиб, беш йиллик планнинг энг муҳим масалаларини кўриб чиқишимиз керак. Бу план яқин йиллардаги ва истиқболдаги ишларимизнинг ўзагини ташкил этади.

Биз съезддан кейинги фаолиятнинг шундай босқичига қадам қўйдикки, бунда қайта қуриш ва қуриш, эришилган натижаларга бир дақиқа ҳам маҳлиё бўлмай, янги форма ва методларни қидириб топиш маҳоратини кўрсатишимиз шарт. Эндиликда экономикани ривожлантиришда жўшқин суръатларга эришиш, юксак самарадорлик кўрсаткичлари, социал соҳадаги жиддий ижобий ўзгаришлар баҳо беришнинг бош мезони бўлиб қолмоқда. Бизга режаларга қарабгина эмас, балки аввало жамиятдаги реал ўзгаришларга, амалий натижаларга қараб баҳо беришади.

I.

ҚАЙТА ҚУРИШНИНГ ДАСТЛАБКИ САБОҚЛАРИ

Ўртоқлар! Биз барча партия комитетларининг, совет ва хўжалик органларининг, жамоат ташкилотларининг, меҳнат коллективларининг фаолиятига баҳо беришда амалий ишлар ҳамда натижалар нуқтаи назаридан ёндашувимиз шарт.

Айни мана шундай ёндашув содир бўлаётган ишлардагина эмас, шу билан бирга бундан буёнги фаолиятни қандай қилиб ташкил этиш кераклигида ҳам тўғри йўлни топиш имконини беради. Биз кўриб турганимиздек, реал ҳаётда ижобий тенденциялargina ривожланиб қолмай—бундай тенденциялар жамиятда устунлик қиляпти, албатта — шу билан бирга қайта қуриш жараёни дуч келаётган тўсқинлик қилувчи омиллар амалда мавжуд эканлиги учун ҳам шундай қилиш керак. Баъзида бундай омиллар объектив характерда бўлса-да, лекин улар кўпинча ўзи бўларчиликдан, эскирган одатлардан, қотиб қолган психологиядан келиб чиқмоқда.

Ҳозир XXVII съезд позицияларига қатъий ўтиб олган, ишга зўр ғайрат билан киришган кишилар ўзларини актив намоён этиб, вақтларини ҳам, кучларини ҳам аямаяптилар, қайта қуриш жараёнидаги ўзларининг муносиб ўринларини излаб топмоқдалар. Шундай ўртоқлар ҳам оз эмаски, улар янгича ишлаш зарурлигини сиёсий жиҳатдан тушунадилару, аммо буни амалда қандай рўёбга чиқариш кераклигини билмайдилар, холос. Уларга бутун чоралар билан ёрдам бериш керак. Биз содир бўлаётган ўзгаришларнинг моҳиятини ҳали англаб етмаган, вақт ўтишини кутиб турган ёки партиянинг иқтисодий ва сиёсий бурилиш соҳасидаги режасининг муваффақиятига ишонмаётган кишиларни ҳам кўрмаслигимиз мумкин эмас.

Съезднинг жадаллаштириш негизи бўлмиш омманинг ижодкорлигини ривожлантиришга қаратилган йўл-йўриғи жамиятга чуқур таъсир ўтказмоқда. Бу йўл-йўриқ социал адолат учун, демократияни, тўла ошкораликни ривожлантириш, турмушни майда буржуа психологиясининг барча кўринишларидан тозалаш учун кураш билан ғоят чамбарчас боғланган. Совет кишиларининг сиёсат ва экономикага, маданият ва ахлоққа, бутун ижтимоий ҳаётга қизиқиши ортиб бормоқда. Бу мамлакатда меҳнат ғайрати ва сиёсий активликка, интизом ва тартибни мустаҳкамлашга сезиларли таъсир ўтказмоқда.

Совет кишиларининг уюшқоқлиги ва ватанпарварлиги Чернобилда бўлгани каби фавқулодда ҳолатларда ҳам ғоят яққол намоён бўлди. АЭСдаги авария қаттиқ синов бўлди. Ишчилар, ўт ўчирувчилар, инженерлар, врачлар, олимлар, жангчилар мушкул дамларда сабот-матонат, фидокорлик, мардлик кўрсатдилар.

Авария оқибатларини тугатишга бутун мамлакат отланди. КПСС Марказий Комитетига, маҳаллий партия ва совет ташкилотларига келаётган жуда кўп миқдордаги аризаларда Чернобилга юбориш илтимос қилинади. Фалокатга учраган оилаларга ихтиёрий равишда маблағ тўплаш кенг авж олиб кетди. Кўпгина меҳнат коллективлари азият чекканларга ёрдам учун бир неча сменада текин ишлаб бериш мажбуриятини олдилар.

Ҳалок бўлган кишиларнинг оилаларига Пленумимиз номидан чуқур ҳамдардлик изҳор этишга, ўз ҳаётини хавф остида қолдириб, аварияга қарши курашган, ҳозир унинг оқибатларини фидокорлик билан тугатаётган барча кишиларга сидқидилдан миннатдорчилик билдиришга ижозат бергайсиз.

Ўртоқлар! Социал-иқтисодий ривожланишнинг барча йўналишларида бизнинг олдимизга мураккаб вазифалар қўйилади. Ўз-ўзидан равшанки, йиллар мобайнида йиғилиб борган камчиликлар ва қолоқликка бир неча ой ичида барҳам берилишини кутиш гўллик бўлур эди. Бироқ халқ хўжалигини ривожлантириш суръатларини ошириш тенденцияси намоён бўлди. Биз буни аввало, халқнинг фаол меҳнати билан, жамиятда содир бўлаётган ижобий жараёнлар билан боғлаймиз.

Шу йилнинг беш ойи ичида саноатдаги ишлаб чиқаришнинг ўсиши ўтган йилнинг худди шу даврига нисбатан 5,7 процентни ташкил этди. Кўп йиллар мобайнида орқада қолиб келган кўмир саноати, қора металлургия, темир йўл транспорти каби тармоқларда ўзгаришлар мавжуд. Ўрмон, ёғочсозлик ва целлюлоза-қоғоз саноати корхоналари яхшироқ ишлай бошлади. Нефтчилар ҳозирча қийинчиликларни бартараф эта олишмаяпти, аммо бунда ҳам умидбахш тенденциялар пайдо бўлди. Машинасозлик комплексининг бир қанча тармоқлари жўшқин ривожланмоқда. Аграр секторда ишлар қизғин давом этмоқда.

Россия Федерациясининг кўпгина областлари ва ўлкаларида, Украина, Белоруссия, Болтиқ бўйида, бошқа жойларда партия, совет ва хўжалик органларининг, меҳнат коллективларининг ишлари авж олдириб юборилди, улар корхоналарда ташаббускорлик ривожлантирилган, ижодий ишчанлик муҳити вужудга келтирилган тақдирда нималарга эришиш мумкинлигини амалда кўрсатмоқдалар.

Хўш, ҳозир энг муҳими нимадан иборат? Бу — эришилган ўсиш суръатларини мустаҳкамлаб, уларни янада кучайтиришдан иборатдир. Бу иш реал бўлсада, айниқса биз қайта қуришнинг энг бошланиш даврида турганлигимизни: ташкилий жиҳатдан ҳали ҳамма ишлар қилинмаганлигини, халқ хўжалигида яхшилик сари бундан буёнги ўзгаришларнинг боришига ҳал қилувчи таъсир ўтказиши лозим бўлган иқтисодий воситалар, омиллар ҳозирча тўла куч билан ишламаётганлигини эътиборга олганда у кўп куч-ғайратни талаб этади.

Муваффақиятлар билан бир қаторда биз заиф томонларни, бизга халақит қилаётган жиҳатларни кўрсатиб ўтмас эканмиз, экономикадаги ўзгаришлар таҳлили сира ҳам тўлиқ бўлмайди. Мен қайта қуришнинг ўзи ҳам ҳозирча секинлик билан боряпти, деб айтган бўлур эдим. Кўпгина корхоналарда ҳали ҳам штурмчилик авжида, қандай қилиб бўлмасин планни уддалаш керак деган эски шиор ҳамон амалда. Сифат, самарадорлик сари, раҳбарликнинг янги методлари сари бурилиш қийинчилик билан ва оғир ўтмоқда. Аммо бугунги кунда шу нарса ниҳоятда равшан бўлиши керакки, Марказий Комитет жамики соғлом нарсаларни, съезд қарорларига мос келадиган, амалда қайта қуришни кўрсатадиган, олға ҳаракат қилишга мос тушадиган ҳамма нарсаларни қўллаб-қувватлашга қаратилган йўлга қатъий амал қилаверади. Худди шунингдек, биз ана шу жараёнга халақит қилаётган нарсаларнинг ҳаммасига қарши қатъий кураш олиб бораверамиз.

Апрель Пленумида бошланган ва XXVII съезд қарорларида ривожлантирилган янгиликлар иқтисодий соҳанигина эмас, балки бутун жамиятни ҳам тубдан қайта қуриш билан боғланган. Бу жараён осон бўлмай, у куч-ғайратларни ҳамда кадрларнинг, барча меҳнаткашларнинг тафаккурида жиддий ўзгаришларни тақозо этади. Биз муайян даражада пассивликни бартараф этишга, жавобгарлик ва уюшқоқликни оширишга, ташаббускорликка кенгроқ имконият яратиб беришга муваффақ бўлдик. Шу билан бирга корхоналарда, бошқарув соҳасида, илмий муассасалар ва ижодий коллективларда, партия ва совет органларининг фаолиятида қайта қуриш жараёни узилишлар билан олиб борилмоқда, эскича ёндашувлар ишни орқага тортмоқда, эскича услублар ҳали ҳам кучли.

Иш ўрнига сафсатабозлик қилинаётган, танқиддан кейин амалий хулосалар чиқариб олинмаётган, ўз-ўзини танқид эса ўзини савалаш формасига айланаётган ҳолларга дуч келинмоқда. Баъзи раҳбарлар ошкоралик тўғрисида баландпарвоз гапларни қалаштириб ташлайдилар, коллективнинг роли тўғрисида, ҳаётдаги демократик асосларни ривожлантириш ҳақида тўғри гапирадилар, лекин ҳамма бало шундаки, иш бундан нарига ўтмайди. Шундай қилиб, сохта қайта қуриш таассуроти ҳосил қилинади: оғизда ҳамма иш жойидаю, амалда эса ҳеч қандай ўзгаришлардан асар ҳам йўқ. Шу сабабли қайта қуриш беҳуда ишларга дуч келиб, тўхтаб қолмоқда.

Съезддан кейин ўтган вақт шуни кўрсатдики, ҳаракатимиз ва хўжалик юритиш янги методларини ўзлаштириш суръатларига талай даражада бошқарув аппаратининг жуда катталиги ва унинг иши самарасизлиги тўсқинлик қилмоқда. Бир томондан марказий иқтисодий идоралар, министрликлар билан, иккинчи томондан корхоналар, ишлаб чиқариш бирлашмалари, меҳнат коллективлари ўртасидаги ҳуқуқ ва мажбуриятларни қайта тақсимлаш жараёни жуда оғирлик билан ўтмоқда.

Ҳатто бошқарув органларининг функциялари ўзгартирилганида ҳам баъзи раҳбарлар ҳар қандай йўллар билан буйруқ бериш ҳуқуқини сақлаб қолиш учун интилмоқдалар. Ваҳолонки, шундай бир оддий фикр ҳамма учун ҳозирдаёқ тушунарли ва равшан бўлиши керак: экономиканинг ҳозирги миқёсларида ҳеч қандай, ҳатто энг малакали министрлик ёки идора аппарати барча масалаларни муваффақиятли ҳал этишни ўз зиммасига олишга қодир эмас, меҳнат коллективларининг ижодий тафаккури ўрнини боса олмайди.

Ҳозир ҳам марказга тобора янги-янги бошқарув органларини тузиш, қўшимча штатлар ажратиш тўғрисидаги илтимослар келиб турганлиги факти ҳам аппарат ҳамма нарсага қодирлигига кўр-кўрона ишонишдан далолат беради. Бир қанча республикалар марказда амал қилаётган бошқариш структурасидан андоза олишга асоссиз равишда интилиб, СССР Министрлар Советига янги министрликлар ва идоралар ташкил этиш тўғрисида таклиф киритдилар. Уларда ҳозирнинг ўзидаёқ 50 ва ундан ҳам кўпроқ министрлик ҳамда идоралар, ўзга бошқарув органлари мавжуд бўлган бир пайтда шундай қилинмоқда.

Ўтган ойлар партиянинг барча бўғинларидаги иш услуби ва методларини қайта қурмай туриб, жамиятда қайта қуришнинг иложи йўқлигини яққол кўрсатди. Бу масалалар тўғрисида муфассалроқ гапириб ўтса арзийди, зотан уларга мен яна қайтаман.

Ҳозир янги услубни қарор топтиришда партия органларининг раҳбарлари жуда катта роль ўйнаётганликларини таъкидлаб ўтмоқчиман. Партия иши қанчалик изчил ва зўр ғайрат билан қайта қурилиши кўп жиҳатдан уларнинг позициясига, қандай ҳаракат қилишлари ва хулқ-атворларига боғлиқ бўлади.

Шу жиҳатдан иттифоқдош республикалар Компартиялари Марказий Комитетлари, ўлка ва область партия комитетлари биринчи секретарларининг ва албатта, шаҳар ҳамда район партия комитетлари биринчи секретарларининг роли тўғрисида алоҳида айтиб ўтиш керак. Айни улар ишда етакчилик қилишлари, сиёсий билими доираси кенглигини, вазифаларни чуқур англашларини, ташкилотчилик қобилиятларини, баҳо беришда юксак масъулиятни, танқид ва ўз-ўзини танқид руҳини, энг юксак маънодаги партиявийликни намойиш этишлари шарт. Ўшандагина муваффақиятли натижаларга, районда, шаҳарда, областда, республикада ижодий муҳит бўлишига умид боғлаш мумкин.

Ўртоқлар! Съездан кейинги ишимизнинг дастлабки ойларидан қандай асосий хулосалар келиб чиқади?

Партия, халқ съезднинг сиёсий йўлини актив қўллаб-қувватлаётганлиги энг муҳимидир. Меҳнаткашларни уюштириб ва жипслаштириб, партиянинг ўзи ҳам ишларини қайта қурмоқда. Ўтган ойлар қайта қуриш ҳаммага — оддий коммунистдан Марказий Комитет секретаригача, ишчидан министргача, инженердан академиккача — ҳаммага taaлуқли эканини яна бир бор тасдиқлади. Бу иш умумхалқ ишига айланган тақдирдагина охиригача етказилиши мумкин. Бунга ҳалақит бераётган нарсаларнинг ҳаммасини эса қатъиян бартараф этиш лозим.

Яна бир муҳим хулоса. Омманинг ижодкорлигини ҳатто энг яхши директивлар билан ҳам алмаштириб бўлмайди. Қайта қуриш меҳнат коллективларининг, барча кадрларнинг ташаббуси ва мустақиллигини бутун чоралар билан ривожлантиришни тақозо этади. Ҳозирги шароитларда ҳамма масалалар марказдан ҳал этилишига йўл қўйиб бўлмайди, қолаверса бунинг амалда имкони ҳам йўқ. Бу ҳақиқатни ҳамма уқиб олиши лозим. Корхоналар ва бирлашмаларнинг меҳнат коллективлари амалий масалаларни ҳал этиш учун масъулиятнинг асосий қисмини ўз зиммаларига олишлари керак. Муваффақиятли ишлаш учун — фан-техника тараққиётини авж олдириш учун зарур иқтисодий, ҳуқуқий, социал шароитларни яратиш эса — марказий бошқарув органларининг бевосита бурчидир.

Ва ниҳоят, съезддан кейин ўтган вақт ва сўнгги воқеалар съездда айтиб ўтилган ҳақиқат сабоғининг принципиал аҳамиятини жуда яққол тасдиқламоқда. Биз ҳар қандай вазиятда ҳам Лениннинг «хом хаёллар ва ўзини алдашлар қўрқинчли, ҳақиқатдан қўрқиш — ҳалокатлидир», — деб огоҳлантирганлигини ёдда тутишимиз лозим. Партия билан халққа катта ва кичик ҳамма ишда ҳақиқат керак. Шундай ҳақиқатгина гражданлик бурчини ҳис этиш туйғуси ривожланган кишиларни тарбиялайди, ёлғон ва чала ҳақиқат эса онгни бузиб, шахсни ўзгартиради, реалистик хулосалар чиқариш, баҳо беришга ҳалақит қиладики, буларсиз актив партиявий сиёсатнинг бўлиши мумкин эмас.

II.

ПАРТИЯ ИҚТИСОДИЙ СТРАТЕГИЯСИНИ АМАЛГА ОШИРИШДАГИ ҲАЛ ҚИЛУВЧИ БОСҚИЧ

Ўртоқлар! Биз беш йиллик планни ва партия, мамлакатнинг барча меҳнаткашлари шу планни бажариш соҳасида ҳал этишлари лозим бўлган вазифаларни кўриб чиқишимиз керак.

Ўн иккинчи беш йилликка алоҳида роль ажратилмоқда. Социал-иқтисодий тараққиёт суръатлари, халқ фаровонлигининг даражаси шу йилларда биз халқ хўжалигида туб ўзгартишларни амалга ошириш, фан-техника тараққиётини жадаллаштириш учун қандай пойдевор яратишимизга боғлиқ бўлади.

Беш йиллик план осонликча юзага келмаганини биласизлар. Хўжалик юритишнинг аввалги усуллари ва «базага қараб» планлаштириш экономикани мушкул аҳволга солиб қўйишини ҳисоб-китоблар кўрсатди. Йил

(Давоми иккинчи бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши биринчи бетда).

давомида биз ишлаб чиқаришни интенсивлашни чуқурлаштириш учун шарт-шароит ярата оладиган, фан ва техника ютуқларини жорий қилиш суръатларини оширишни таъминлайдиган янгича ёндашувларни сабот билан изладик. Партиянинг ҳозирги замон иқтисодий ва социал сиёсати талабларига мос бўлиб тушадиган асосий йўналишлар XXVII съездга тақдим этилди.

Беш йиллик планни тайёрлашда биз кўпчилик миқдор, энг муҳими эса — сифат кўрсаткичлари жиҳатдан иқтисодий ва социал ривожланишнинг асосий йўналишлари топшириқларининг юқори поғонасига чиқиб олишга муваффақ бўлдик. План лойиҳаси Марказий Комитет Сиёсий бюросида чуқур ва атрофлича муҳокама қилинди, маъқулланди ва ушбу Пленум муҳокамасига ҳавола этилади.

Планнинг қайси хусусиятларига эътиборни қаратиш лозим бўлур эди?

Аввало шуни айтиш керакки, умуман план XXVII съезд йўл-йўриқларига мувофиқ келади. Унда бутун куч ва воситаларни экономика тараққиётининг энг муҳим йўналишларига жамлаш, ижтимоий ишлаб чиқаришни интенсивлаш манфаатларини кўзлаб, структура ва инвестиция сиёсатини ўзгартириш назарда тутилган. Планда халқ хўжалиги самарадорлигини ошириш, ресурсларни актив тежаш, иқтисодий воситалар ва омилларнинг таъсирини кучайтириш, узоқ муддатли нормативларни қўлланиш, бошқариш ва хўжалик юритишнинг янги усулларидан фойдаланиш мақсади қўйилган.

Планга асос қилиб олинган мутлақ ўсиш кўрсаткичлари экономикада бўладиган ўзгартишлар ҳақида жуда тўлиқ тасаввур беради. Энг муҳим ўсиш кўрсаткичлари ўтган беш йилликдагига нисбатан бир ярим баравар юқори қилиб белгиланган. Айтайлик, миллий даромад ўн биринчи беш йилликдаги 79 миллиард сўм ўрнига 124 миллиард сўмга етади. Саноат маҳсулотининг кўпайиши 133 миллиард сўм ўрнига 200 миллиард сўмни ва қишлоқ хўжалигининг ўртача йиллик ялпи маҳсулотининг ўсиши 10 миллиард сўм ўрнига 29 миллиард сўмни ташкил этади. Шу билан бирга суръатларни беш йилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб ошириш кўзда тутилганини таъкидлаш муҳимдир.

Планда белгиланган юксак марралар иқтисодий ўсиш манбаларини белгилашга янгича ёндашишни талаб қилди. Бу ўринда фан-техника тараққиётини жадаллаштириш негизида ишлаб чиқариш самарадорлиги кўрсаткичларини тубдан яхшилаш белгиловчи мезондир. Бутун план мана шу негизга қурилган, ўртоқлар.

Янги беш йилликда миллий даромаддаги жамғарма фонди улушини 27,6 процентга етказиш кўзда тутилади. Бу эса капитал маблағни кўпайтиришнинг мутлақ миқдорларини ошириш учун реал шарт-шароит яратади. Умуман халқ хўжалигида капитал маблағ кўпайишининг мутлақ миқдорлари 1981—1985 йиллардаги 15,4 процентдан 23,6 процентга кўтарилади. Планда ишлаб турган корхоналарни техника билан қайта қуроллантириш ва реконструкция қилишнинг жуда катта программаси белгиланган. Бу ишларга ажратиладиган маблағ 70 процент ортади, ишлаб чиқариш капитал маблағининг умумий ҳажмида бу маблағларнинг улуши беш йиллик охирига бориб 50 процентдан ошиб кетади.

Ишлаб чиқаришни механизациялаш ва автоматлаштириш, янги технологияларни жорий қилиш кенг миқёсларда авж олдириб юборилади. Мана шуларнинг ҳаммаси меҳнат шароитларини яхшилаш ва 1990 йилга бориб қўл ишларидан 5 миллиондан ортиқ кишини бўшатиб олиш учун шароит яратади, бу эса ўтган беш йилликдагига нисбатан икки баравардан кўпроқдир. Энергетика ва материал ресурсларини тежаш юзасидан катта чора-тадбирлар кўрилди.

Умуман, ўртоқлар, фан ва техника ютуқларини жорий этиш, бошқарув ва хўжалик юритиш усулларини такомиллаштириш юзасидан планда кўзда тутилган тадбирлар комплекси миллий даромадни ўстиришнинг ўртача йиллик суръатларини 4,1 процентгача, ёки аввалги беш йилликка нисбатан қарийб учдан бир ҳисса ошириш имконини беради.

Экономикани жадал ривожлантириш негизида катта социал программани амалга ошириш мўлжалланмоқда. Аҳолининг реал даромадлари ошади, озиқ-овқат, халқ истеъмол моллари билан таъминлаш яхшиланади, хизмат соҳаси кенгайтирилади, соғлиқни сақлаш ва маорифни такомиллаштириш иши давом эттирилади.

Уй-жой проблемасини ҳал қилишга алоҳида эътибор берилади. 595 миллион квадрат метр уй-жой қуриш ва айни вақтда унинг сифатини ҳамда қулайлигини яхшилаш лозим. Қишлоқда уй-жой қурилишини илдам ривожлантирилади. Бу — катта тадбирлар бўлса ҳам, аммо улар бизни хотиржам қилиб қўймаслиги керак. Жамики восита ва имкониятлардан фойдаланиб, кооператив ва якка тартибда уй-жой қурилишини актив ривожлантириб, совет кишиларининг турар-жой шароитларини яхшилаш йўлларини қидира бериш керак.

Миллий даромаднинг тахминан бешдан тўрт қисмини халқ фаровонлигини оширишга сарфлаш белгиланган. Мамлакатнинг мудофаа қудрати ҳам зарур даражада сақланади.

Хуллас, ўн иккинчи беш йиллик план — КПСС XXVII съезди ишлаб чиққан иқтисодий ва социал сиёсатни амалга оширишда катта қадамдир. Аслида бу — ҳар бир тармоқ, ҳар бир республика, бутун халқ хўжалик комплекси ва умуман жамият фаолиятининг программасидир. Сиёсий бюронинг фикрича, Марказий Комитет Пленуми бу планни маъқуллаши ва Министрлар Советига уни СССР Олий Советининг сессияси муҳокамасига тақдим этишни топшириши учун ҳамма асослар бор. Н. И. Рижков бу план ҳақида депутатларга маълумот беради.

А) ЎТМИШ ХАТОЛАРИ ТАКРОРЛАНМАСИН

Тақдим этилган планни холисона баҳолаш билан бирга шуни тўғридан тўғри айтиш керакки, бу планни бажариш учун зўр ғайрат билан ишлашга тўғри келади. Биз белгиланган марраларга эришишимиз, халқ хўжалигининг самарадорлигини янада ошириш учун шароит яратиш мақсадида уни янгидан реконструкция қилишимиз зарур. Мана шу ишларнинг ҳаммаси ўн иккинчи беш йилликда қилиниши лозим, ўртоқлар.

Кейинги вақтларда иш натижаларини бирмунча яхшилашга муваффақ бўлинди, аммо бунга аввало, таъбир жоиз бўлса, қўл остидаги резервлар ҳисобига эришилди. Узоқ муддатли ва барқарор муваффақиятни таъминлаш учун янада кескинроқ чора-тадбирлар кўриш ҳақида ўйлаш керак. Социализм қурилиши тажрибаси жамият тараққиётининг бурилиш пайтларида дадиллик билан кескин ўзгаришлар қилиш, қатъий ўзгартишлардан чўчимаслик кераклиги ҳақида таълим беради.

Улуғ Октябрь арафасида Россия экономикаси қай аҳволда эканини ҳаммамиз яхши биламиз. Унинг саноат ишлаб чиқариши ҳажми АҚШ даражасининг атиги 12,5 процентини ташкил қилар эди. Социализм экономикани тубдан қайта қуриш, энг юксак меҳнат унумдорлигига эришиш йўлидан боргандагина ғалаба қила олиши мумкинлиги Ленинга, большевиклар партиясига мутлақо равшан эди. Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларидан бошлаб партия халқ хўжалигини кескин янгилаш, бу йўлда ҳамма имкониятлардан фойдаланиш учун кураш бошлади.

Лениннинг социализм қуриш плани асосида халқимиз қисқа муддатда индустриянинг моддий-техника базасини яратди, ўша давр учун илғор техника билан таъминланган заводлар бу базанинг ўзагини ташкил қилди. Жадал техника тараққиётини таъминлайдиган тармоқлар барпо этилди, ишлаб чиқаришни кенг миқёсда қайта қуроллантириш иши зўр ғайрат билан амалга оширилди. Илғор фан ва маорифни ҳар томонлама ривожлантириш, малакали илмий-техник кадрлар тайёрлаш халқ хўжалигидаги олий йўналиш бўлиб қолди.

Айни шу асосда иқтисодий ва социал тараққиётнинг юксак суръатлари таъминланди. Ўтмишдаги қолоқ деҳқончилик мамлакати тарихан қисқа муддатларда дунёнинг етакчи индустриал давлатлари қаторига ўтди. Урушдаги жуда катта талафотларга қарамай, эллигинчи йилларга келибоқ мамлакатимизда саноат ишлаб чиқариши ҳажми Америка даражасининг 30 процентига, 1970 йилда эса 75 процентига етди. СССРнинг миллий даромади АҚШ миллий даромади даражасининг учдан икки қисмини ташкил этди.

Бироқ, 70—80 йилларда биз аввалги динамизмни муайян даражада қўлдан бой бердик. Экономика ривожланишнинг экстенсив изларидан интенсив изларига ўз вақтида ўта олмади. Халқ хўжалигини планлаштириш эски одат бўйича, «эришилган даража»га қараб планлаштирила берди. Маҳкамачилик манфаатлари капитал маблағ ва ресурсларнинг истиқболли тармоқларга ўтказилишига халақит берди. Экономикани баҳолашга ялпи кўрсаткичлар нуқтаи назаридан ёндашиш ишларнинг ҳақиқий аҳволини бузиб кўрсатди, унинг ҳолати ҳақида нотўғри сигналлар берди.

Ишлаб чиқаришимизнинг структураси ўзгаришсиз қолаверди ва фан-техника тараққиёти талабларига мувофиқ келмай қолди. Совет Иттифоқи АҚШга нисбатан анча кўп миқдорда темир руда қазиб олмоқда ва пўлатни ҳам кўпроқ эритмоқда, аммо машинасозлик маҳсулотини анча кам ҳажмда ишлаб чиқармоқда, баб-баравар миқдорда ёғоч-тахта тайёрламоқда, уни қайта ишлаш маҳсулотини эса камроқ ишлаб чиқармоқда. Вужудга келган шароитда миллий даромадни, саноат ва қишлоқ хўжалик маҳсулотини оширишнинг ҳар қайси бирлиги биздан кўпроқ ресурс талаб қилади.

Аҳволни тўғрилаб олмоқ учун йўл қўйилган қолоқликнинг сабабларини равшан пайқаб олиш лозим. Бу сабабларнинг моҳияти аввало капитал маблағ сарфлаш сиёсатидаги жиддий янглишишлар замирида яшириниб ётибди. Инвестиция комплексига маблағ ажратишнинг ўсиши беш йилликдан беш йилликка мутлақо асоссиз равишда қисқартириб келинди. Натижада машинасозликнинг станоксозлик, приборсозлик, ҳисоблаш техникаси сингари базавий тармоқлари, шунингдек янги конструкцион материаллар ишлаб чиқариш лозим даражада ривожланмади. Бунинг устига капитал қурилиш самарасиз олиб борилди, объектларни қуриш муддатлари чўзилиб кетди, ўрнатилмаган асбоб-ускуналарнинг запаслари кўпая борди.

Биз мамлакатдаги асосий ишлаб чиқариш фондлари тез ўсиб, кўпайиб бораётганини катта ютуқ деб баҳолаймиз ва умуман шундай баҳолаш тўғридир. Аммо, шу билан бирга, бу фондларни такрор кўпайтиришда бир қанча йиллар мобайнида салбий тенденциялар кучайиб борганини пайқамай бўлмайди, ўртоқлар. Янги корхоналар қуришга асоссиз равишда берилиб кетиб, ишлаб турган корхоналарнинг эҳтиёжларини менсимаслик план органлари ва кўпгина министрликлар практикасига сингиб кетди.

Машина ва ускуналарнинг асосий қисми янги объектларга юборилар, ишлаб турган завод ва фабрикаларда эса эскирган техника ўз вақтида алмаштирилмасди ҳисоб. Фондларни янгилаш жараёни ҳаддан ташқари суст борар, йиллар ўтган сайин уларнинг структураси ёмонлашар эди.

Ремонт соҳаси ҳаддан ташқари кенгайиб кетганлиги асосий фондларни экстенсив такрор ҳосил қилишнинг салбий оқибатлари жумласига киради. Саноатнинг ўзида асбоб-ускуналарни ремонт қилиш 10 миллиард сўмга тушади. Шу пулнинг уч миллиард сўмдан кўпроғи норматив муддатлардан ташқари ишлатилаётган техникани ремонт қилишга сарфланади.

Бундай ёндашув мамлакатнинг металл фонди оборотини секинлаштираётганини ҳам айтмасдан ўтиб бўлмайди. Эскирган машиналарни ўз вақтида қайта эритишга топшириш ўрнига металл қимматга тушадиган ремонтга кўп марталаб қайтариладиган кам самарали асбоб-ускуналар тарзида ётаверади. Янги техникани ишлаб чиқариш учун чўян, пўлат, прокат ишлаб чиқаришни оширишга, темир руда, кўмир ва бошқа фойдали қазилмаларни қазиб олишни кўпайтиришга тўғри келади.

Ниҳоят, асосий ишлаб чиқариш фондларини оширишнинг экстенсив формалари меҳнат ресурсларининг сунъий тақчиллигига олиб келди. Ўсиш суръатлари пастлигининг, шартнома юзасидан маҳсулот етказиб бериш барбод бўлаётганининг, планлар бажарилмаслигининг сабабларини изоҳлашда айрим кишилар ҳозир ҳам мана шу важни кўрсатиб, ўзларини оқлашга уринмоқдалар. Биз мамлакатдаги демографик вазиятни биламиз, албатта. Аммо: модомики меҳнат ресурслари етишмаётган экан, тобора янги-янги корхоналарни бунинг устига эскирган техника негизида қуришни давом эттиришнинг ва кўпинча кечаги кунга хос маҳсулотни ишлаб чиқаришнинг нима кераги бор? — деган саволни бериш ўринлидир.

Аҳвол эса айни шундай бўлиб турибди. Ҳозирги вақтда саноатнинг ўзида 700 мингга яқин бўш иш жойи бор. Асбоб-ускуналар аслида бир сменада ишлатилган пайтда аҳвол шундай бўлиб турибди. Смена коэффициенти 1,7 га етганда саноатдаги бўш иш жойлари 4 миллиондан ошади. Уларни ҳосил қилиш учун неча ўн миллиардлаб сўм сарфланган. Шунинг оқибатида ишлаб турган корхоналарда эски асбоб-ускуналардан фойдаланилмоқда, янги корхоналарда эса станок ёнида ишлайдиган одам топилмайди. Маблағ сарфлангану, тузукроқ самара эса йўқ.

Ўртоқлар! Бугунги Пленумда инвестиция сиёсатидаги камчиликлар машинасозлик тармоқларини ривожлантиришга ва уларнинг техникавий савиясига жуда асоратли таъсир қилганлигига эътиборни алоҳида қаратиб ўтиш зарур деб ҳисоблайман.

Умумий инвестиция ҳажмида машинасозликка сарфланган капитал маблағнинг улуши асоссиз равишда камайтириб юборилган эди. Бунда планлаштирувчи органларнинг ҳам, министрликларнинг ҳам айби бор. Инженер ижодининг обрў-эътибори пасайтириб юборилди, техника ижодкорларининг мамлакатимиздаги жаҳонга машҳур мактаблари тарқалиб кетди. Тақлидчилик ва истеъдодсизликнинг яроқсиз фалсафаси вужудга келди. Натижада маҳсулотларнинг бир қисми фан ва техниканинг ҳозирги даражасига мувофиқ бўлмай қолди.

Гап нимада ўзи, ўртоқлар? Яратилаётган машиналарнинг техникавий даражаси соҳасида вужудга келган аҳволнинг сабаблари нима? Аввало бу сабаблар шундан иборатки, ҳанузгача бизда дунёдаги энг яхши ютуқларни мунтазам равишда таҳлил этиш билан ҳеч ким шуғулланмади. Янги техникани ишлаб чиқиш пайтида олий сифат ва пухталик даражасига чиқиб олиш амалда кўзда тутилмади. Тўғри, кейинги вақтларда техникага дунёдаги олий кўрсаткичларга қараб баҳо берила бошлади. Бироқ бунда чет эллардаги энг янги моделлар мезон қилиб олинаётгани йўқ. Бу — зарур техникани яратиш учун масъул бўлган кишиларнинг эскича фикрлаши ва кўзбўямачилигидан дарак берувчи ачинарли мисолдир. Бу кишиларнинг ҳаммаси кимни алдаяпти? Оқибат натижада ўз халқини алдаяпти.

Ўртача, баъзан эса ҳатто паст техника даражасига қараб иш тутиш практикасининг вужудга келиши муайян даражада амалдаги стандартлар билан қонунлаштириб қўйилган эди. Стандартлар системаси конструкторларни янги ечимларни қидиришга сафарбар этмади, қолоқ техникани ишлаб чиқариш йўлига тўсиқ қўймади. Кўпгина илмий-тадқиқот институтлари ва конструкторлик бюроларида, чамаси, қандайдир норасолик иллати пайдо бўлиб қолганлиги ҳам ўз ролини ўйнади. Ижодий жиҳатдан пастроқ натижалар, гўё бундан яхшироқ ишлаб бўлмайди, деган гап билан оқлаб келинди. Олимлар, конструкторлар, инженерлар меҳнатини рағбатлантириш соҳасидаги ҳамма ишлар ҳам кўнгилдагидек эмас эди.

Илмий-тадқиқот ва тажриба-экспериментал базани ривожлантиришга кўп йиллар давомида дуруст эътибор берилмай келди, бу ишга зарур капитал маблағ ва ресурслар ажратиб берилмади. Буларнинг ҳаммаси машинасозликнинг техникавий даражасига, фан-техника тараққиётининг суръатларига таъсир қилмай қолмаганлиги равшан.

Апрель Пленумидан аввалги вазият мана шундай эди, ўртоқлар. Марказий Комитет бу вазиятни атрофлича таҳлил этди. Ишлаб чиқилган чора-тадбирларни Пленум ва партия съезди якдиллик билан маъқуллади. Бизни орқага судрашга уринаётган кишиларга: биз бундай уринишларга тоқат қила олмаймиз ва тоқат қилмаймиз, биз аввало фан-техника тараққиёти соҳасида эскича ёндашувлар ва хатоларни кўпайтириш йўлидаги ҳар қандай интилишларнинг пайини қирқишимиз керак, деб яна бир бор айтиб қўймоқчиман.

Марказий Комитет Пленуми ички сиёсатимизнинг шу туб масаласида принципиал йўл тутади, Сиёсий бюро билан ҳукуматнинг ҳамма зарур тадбирларини қўллаб-қувватлайди, деб ишонч билдираман. Бу тадбирлар экономикамиз ривожини революционлаштириш, уни фан-техника тараққиётининг олдинги позицияларига чиқариш имконини беради. Шу муносабат билан КПСС XXVII съезди сайлаган Марказий Комитет аъзолари зиммасига қандай масъулият тушиши ҳақида илгари ҳам гапирган эдим. Биз мана шу тарихий масъулиятдан бўйин товлай олмаймиз, ўртоқлар.

Хўш, ўн иккинчи беш йилликнинг тиғиз планини энг яхши тарзда бажариш ҳамда фан-техника тараққиётини янада жадаллаштириш йўлида зарур шарт-шароитларни вужудга келтириш учун биринчи галда нималар қилмоқ керак?

Б) РЕКОНСТРУКЦИЯ ЖАДАЛЛАШТИРИЛСИН, МАШИНАСОЗЛИК ЗЎР ҒАЙРАТ БИЛАН РИВОЖЛАНТИРИЛСИН

Партиянинг иқтисодий стратегиясини амалга ошириш соҳасидаги ишнинг асосий бўғинларини биз инвестиция ва структура сиёсатини ўзгартириш: ишлаб турган корхоналарни реконструкциялаш ва техника билан қайта қуроллантиришга сарфланадиган капитал маблағ улушини кўпайтириш, машинасозликни жадал ривожлантириш, инвестиция циклини қисқартириш билан бевосита боғлаяпмиз.

Кейинги вақтларда биз экономикани ривожлантиришнинг туб масалалари юзасидан катта-катта тадбирлар кўрдик. Металлургияни тубдан реконструкция қилиш, халқ хўжалигини янада химиялаш, машинасозликни модернизациялаш, ҳисоблаш техникасини жадал ривожлантириш, мослашувчан ишлаб чиқариш системаларини, ротор линияларни, автомат лойиҳалаш системаларини жорий этиш, капитал қурилишни индустриялаш, лойиҳа-смета ишини такомиллаштириш соҳасидаги қарорлар кўзда тутилади. Ресурсларни тежаш соҳасидаги ишнинг асосий йўналишлари белгилаб берилди. Халқ хўжалигининг барча тармоқларида маҳсулот сифатини оширишга оид тадбирлар комплексини рўёбга чиқариш жуда катта аҳамиятга эгадир. Ниҳоят, бошқариш ва хўжалик юритишнинг янги усулларига ўтиш учун яхши асослар яратилди.

Қабул этилган қарорлар экономикамизни фан ва техника ютуқларини жадал жорий қилиш асосида интенсив ривожланиш изларига ўтказишга қаратилган. Бу ишнинг ҳаммасини барча соҳалар бўйлаб қатъият билан олиб бориш керак, ўртоқлар. Энди биз беш йиллик план доирасида иш тутишимиз лозимлиги табиий. Шу доирада халқ хўжалигини интенсивлаш ва унинг самарадорлигини ошириш жараёнларини янада чуқурлаштиришнинг жуда катта имкониятлари бор.

Резервлар ҳақида сўзлаганда гапни асосий ишлаб чиқариш фондларидан яхшироқ фойдаланиш, уларни такрор ҳосил қилишни энг мақбул ҳолга келтириш проблемасидан бошламоқчиман. Бу — социалистик жамият бойлигининг ҳал қилувчи қисми, иқтисодий потенциалимизнинг моддий асоси-ку, ўртоқлар. Модомики шундай экан, асосий фондлардан фойдаланишда тартиб ўрнатишимиз, бу фондларга чинакам омилкорлик билан оқилона ёндашишни ва уларни самарали равишда такрор ҳосил қилишни таъминлашимиз лозим.

Агар биз ишлаб чиқариш фондларини янгилашни жадаллаштирсак, уларнинг эскирган қисмидан тезроқ қутилсак, техникавий жиҳатдан замонавий машина ва ускуналардан интенсивроқ фойдалансак, шу жумладан, смена коэффициентини ошириш ҳисобига улардан интенсивроқ фойдалансак, экономиканинг сифат кўрсаткичларини анча оширишга, аввало, меҳнат унумдорлигини ва фондларнинг самарадорлигини ўстиришга эриша оламиз. Биз ишлаб чиқариш фондларини тубдан янгилаш, янги қурилиш миқёсларини қисқартириш йўлидан бориб, социал соҳани ва аввало, уй-жой қурилишини жадал ривожлантириш учун анчагина капитал маблағни бўшатиб олишимиз мумкин.

Ўртоқлар, партия ҳозирги иқтисодий сиёсатининг асосий йўналишлари ўзанида ётган ғоят катта халқ хўжалик миқёсидаги имкониятлар ҳақида гап бормоқда. Бу имкониятлар ҳаётдан ажралган мулоҳазалар самараси бўлмай, балки, жумладан, Ленинград партия ташкилотининг ташаббуси тасдиқлаб турган реал практикадир.

Ленинград область партия комитети саноат ишлаб чиқаришини янада интенсивлаш йўлларини ишлаб чиқар экан, саноат корхоналарининг ўн иккинчи беш йилликка мўлжалланган хўжалик планлари лойиҳаларини таҳлил этди. Министрликларнинг кўпчилик қисми областдаги ўз корхоналарини экстенсив ривожлантириш йўлини давом эттираётганлиги маълум бўлди. Капитал маблағларнинг 40 процентга яқини янги қурилишга ва ишлаб турган қувватларни кенгайтиришга мўлжалланмоқда. Айни вақтда ишлаб чиқаришни техника жиҳатидан қайта қуроллантириш миқёслари мутлақо етарли эмас. КПСС область комитети ишларнинг аҳволини ҳар томонлама ўрганиб чиққанидан кейин ишлаб чиқариш фондларининг янги ва илғор қисмидан икки-уч сменада фойдаланиб, шу асосда ўн иккинчи беш йиллик планини бажариш, эскирган асбоб-ускуналарни эса ишлаб чиқаришдан олиб ташлаш ва бўшаб қолган майдонлардан замонавий ишлаб чиқаришни жойлаштириш учун фойдаланиш керак, деган тўғри хулосага келди. Ленинградлик ўртоқларнинг ҳисоб-китобларига кўра шу йўл билан салкам уч миллион квадрат метр майдон бўшатиб олинади. Машина ва асбоб-ускуналарни янгилаш ҳисобига беш йиллик охиригача шаҳар ва областнинг станок паркидаги илғор техниканинг салмоғи икки ҳисса ортади. Саноатнинг сифат кўрсаткичлари яхшиланади.

Янги қурилишни қатъиян қисқартириш ленинградликларга шу иш учун капитал маблағ сарфлашни камайтириш имконини беради. Тежалган маблағнинг бир қисми корхоналарни техникавий жиҳатдан реконструкция қилишга, энг муҳими эса уй-жой қурилишини кенгайтиришга, шаҳар ва посёлкаларнинг ободончилигини яхшилашга ишлатилади. Шундай қилиб, катта-катта техникавий-иқтисодий ва социал проблемалар комплекс ҳал этилмоқда.

Ўзларингизга маълумки, Марказий Комитет Сиёсий бюроси Ленинград область партия комитетининг таклифларини кўриб чиқиб, маъқуллади ва бу таклифлар ижтимоий ишлаб чиқаришни жадал ривожлантиришнинг ғоят истиқболли йўналишини очиб беради, деб ҳисоблайди. Кўрсатилган ташаббус умумдавлат аҳамиятига эга бўлиб, мамлакатнинг бошқа регионлари саноати ҳам бориши лозим бўлган самарали йўлдир.

Ҳозир икки сменали ишга ўтишни муҳим ташаббус деб ҳисоблаймиз. Кўпгина мамлакатларда мана шундай меҳнат режими азалдан норма бўлиб қолганини айтиш керак. Ўша мамлакатларда фан-техника тараққиётининг олдинги маррасида турган корхоналар ҳам икки сменада, ҳам уч сменада ишлайди. Янги асбоб-ускуналардан имкони борича кўпроқ фойдаланиш, уларни янада самаралироқ асбоб-ускуналар билан тезроқ алмаштириш иштиёқи мана шунда намоён бўлади. Кечки ва тунги сменаларда ишловчи кишилар қўшимча равишда рағбатлантирилади. Бизнинг марказий идораларимиз бу масалани зудлик билан аниқлаб олиши ҳамда кечки ва тунги сменаларда ишловчи меҳнатчиларни маънавий ва моддий рағбатлантиришни яхшилашга оид таклифлар киритиши керак. Бу муҳим давлат ишида ВЦСПСнинг актив ва амалий иштирок этишига умид қиламиз.

Ленинградликларнинг ташаббуси муҳокама қилинаётган дастлабки пайтларда баъзи кишилар: машинасозлик корхоналарини икки — уч сменали ишга ўтказиш унчалик осон бўлмайди, деган фикрни айтган эдилар. Бу — ҳақиқатан ҳам мураккаб вазифа. Аммо биз: хўш, узлуксиз ишлаб чиқаришларда — металлургияда, химияда, шунингдек, бунинг устига аёллар меҳнати устунлик қиладиган озиқ-овқат ёки тўқимачилик саноатида одамлар уч сменада ишлаяптилар-ку. Меҳнат шароитлари бундан асло ёмон бўлмаган машинасозлик ва металл ишлаш корхоналарида, одатда иш нега бир сменада ташкил этилган? — деган саволни қўйишга ҳақлимиз.

Сиёсий бюронинг фикрича, барча министрлик ва идоралар маҳаллий партия, совет, касаба союз ва комсомол органлари иштирокида ленинградликларнинг ташаббусини эътиборга олиб, ишлаб чиқаришни интенсивлаш соҳасидаги амалий иш билан ҳеч кечикмай шуғулланишлари лозим. Шу билан бирга транспорт, ўқув юртлари, болалар боғчалари, бутун социал соҳанинг иш режимини самарали меҳнат қилиш учун зарур шарт-шароитлар яратиладиган тарзда қайта қуриш муҳимдир.

Чамаси, кўп сменали ишга ўтиш пайтида областлар, ўлкалар ва республикаларнинг жами капитал маблағнинг беш йиллик учун ажратилган ҳажмини сақлаб қолиб, янги ишлаб чиқариш қурилишини қисқартириш ҳисобига тежалган маблағдан корхоналарни реконструкция қилишга ва социал-маданий соҳани ривожлантиришга фойдаланиш ҳуқуқи гарантиялаб берилиши ўринлидир. Областлар, ўлкалар ва республикалар эса беш йиллик топшириқлар бажарилишини гарантиялашлари керак. Ҳозирнинг ўзидаёқ баъзи партия ва совет раҳбарлари шундай таклифлар билан мурожаат этмоқдалар. Уларни қўллаб-қувватлаш керак деб ўйлайман.

Ишлаб турган корхоналарни техника билан қайта қуроллантиришни жадаллаштириш янги беш йилликнинг энг муҳим масалаларидан биридир. Планда шу мақсадлар учун ажратиладиган капитал маблағ улушини кескин ошириш кўзда тутилган. Бу соҳада ҳам кўпгина қўшимча воситалар ва имкониятлар очилмоқда.

КПСС Марказий Комитети хўжалик юритишни ташкил этишни ва унинг методларини такомиллаштиришнинг ички манбаларини сафарбар қилиш асосида техника тараққиётининг олдинги марраларига чиқиб олишни, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини оширишни ва айни вақтда ишдаги юксак иқтисодий кўрсаткичларни таъминлашни ўз олдига мақсад қилиб қўйган Автоваз ва Суми илмий ишлаб чиқариш бирлашмасининг ташаббусини юксак баҳолади. Кўпгина коллективлар уларнинг тажрибасини ўрганиб, жорий этмоқдалар. Индустриянинг 200 тадан кўпроқ бошқа йирик корхонаси ҳам келгуси йилдан бошлаб ўзини-ўзи пул билан таъминлаш ва ўзини-ўзи қоплаш принципларига ўтади.

«ЗИЛ», «Ленинград металл заводи» ишлаб чиқариш бирлашмаларининг, Воронеж синтетик каучук заводининг, Роза Люксембург номли Киев трикотаж бирлашмасининг, Литва ССРдаги Паневеж «Экранас» заводининг меҳнат коллективлари, бошқа юзлаб коллективлар ҳар бир иш жойида самарадорликни ошириш резервларини муваффақиятли равишда рўёбга чиқармоқдалар.

Станоксозлик саноатининг кўпгина корхоналари унумдорликни бир неча баравар ошира оладиган, маҳсулотнинг юксак сифатини таъминлайдиган энг илғор машина ва асбоб-ускуналар ишлаб чиқаришга мослаб қайта қурилмоқда. Улар орасида Ленинград, Иваново, Гомель, Одесса, Ульяновск станоксозлик бирлашмалари ва корхоналари бор.

Приборсозлик ва электрон саноати тармоқларининг коллективлари ҳисоблаш ва микропроцессор техникасини жадал ривожлантириш соҳасидаги вазифаларни ҳал этишга фаол қўшилдилар. Бу соҳада ҳозирнинг ўзидаёқ қисқа муддатларда серунум ҳисоблаш машиналарини ўзлаштириш проблемасини ҳал этиш, машинасозликнинг ва халқ хўжалигининг бошқа тармоқларини электронлаштириш воситаларини кенг миқёсда ишлаб чиқаришни таъминлаш учун реал шарт-шароитлар яратиб қўйилди. Ўн иккинчи беш йилликда ҳисоблаш техникасини аввалги беш йилликдагига нисбатан 2,4 баравар кўп ишлаб чиқариш, шу жумладан 1,1 миллионта якка тартибда ишлатиладиган компьютер тайёрлаб бериш режалаштирилмоқда.

Белоруссия темирйўлчиларининг тажрибаси тобора кенг оммалашмоқда. Ҳозир мамлакатнинг 10 та темир йўли меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантиришнинг янги усулларига ўтди. Давлат нуқтаи назаридан муҳим бўлган шу ташаббуснинг амалга оширилиши транспортнинг янада барқарор ишлашини таъминлаш ва айни вақтда меҳнат унумдорлигини ошириш, 100 мингга яқин ишловчини бўшатиб олиш имконини беради. Меҳнат коллективларининг ишга бундай новаторларча ёндашувини юксак баҳоласа ва бажонидил қўллаб-қувватласа арзийди. Умуман, халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларида, мамлакатнинг барча регионларида ижодий изланиш давом этмоқда.

Бироқ, ўртоқлар, ишлаб чиқаришни қайта қуроллантириш ва реконструкция қилиш иши ўзига янгича ёндашувларни талаб қилади. Ўтмишда йирик корхоналарда қанча реконструкциялар ўтказилганини биласизлар. Эскирган асбоб-ускуналарни алмаштиришга миллиард сўмлаб сарфланган. Шунга қарамай, баъзан тузукроқ наф олинмаган. Техникавий лойиҳаларнинг сифати пастлиги бунинг асосий сабабларидан бири бўлган эди. Бу лойиҳаларда кўпинча кам самарали технология ва меҳнатнинг қолоқ ташкил этилиши кўзда тутилган, янгиланаётган техниканинг аввалгисидан фарқи кўпинча тайёрланган йилидангина иборат бўлган.

Хўш, ҳозир, қайта қуриш даврида министрликлар техника билан қайта қуроллантириш масалаларига қандай қарамоқдалар? Янги беш йилликда қандай лойиҳаларни рўёбга чиқариш мўлжалланмоқда?

Марказий Комитетнинг топширувига биноан бир қанча саноат министрликларининг корхоналарини реконструкция қилиш лойиҳаларидан баъзилари таҳлил этиб кўрилди. Бу таҳлил нимани кўрсатди? Лойиҳанинг ҳаммасини ҳам ҳозирги замон даражасига муносиб деб бўлмайди. Уларнинг кўпларини қайта ишлаш керак. Улардан баъзилари шу қадар эскириб қолганки, уларни амалга ошириш соҳасида бошланган ишларни тўхтатиш тавсия этилди.

Баъзи мисолларни айтиб ўтаман. Вознесенск гидропресс заводини реконструкция қилиш лойиҳасини станоксозлик ва асбобсозлик саноати министрлигининг Харьковдаги «Укргипромаш» институти бажариб берган. Унга асос қилиб олинган кўрсаткичларга назар ташланг: ишловчилар сонини беш баравардан зиёд кўпайтириш, меҳнат унумдорлигини эса атиги 70 процент ошириш кўзда тутилган. Бунинг устига мана шу ўсишнинг учдан бир қисмигина техникавий ечимлар ҳисобига, қолган учдан икки қисми эса маҳсулот нархини ошириш ҳисобига таъминланади.

Бошқа жойларда ҳам шундай иш тутмоқдалар. Тўқимачилик саноати корхоналарини лойиҳаловчи давлат институти СССР Енгил саноат министрлигига қарашли Москва читга гул босиш фабрикасини реконструкция қилиш лойиҳасини ишлаб чиқди: бу ердаги станокларнинг ярмисини 15 йил муқаддам модернизация қилинмай ишлаб чиқарилган машиналар ташкил этиши лозим. Бу станокларда керакли турдаги юқори сифатли маҳсулотни олиб бўлмайди, юқори меҳнат унумдорлигига эришилмайди.

Мана шундай ношуд лойиҳачилар ва бу лойиҳаларни тасдиқлаган министрликларнинг ходимлари мамлакатни нималарга дучор қилишмоқчи? — деган савол туғилади. Бундай лойиҳалар фан-техника тараққиётини жадаллаштириш ғоясининг обрўсини тўкиши ва экономикани оғир харажатларга дучор этиши мумкинлиги равшан.

Умуман, ўртоқлар, мана шуларнинг ҳаммасидан биз зарур сабоқларни чиқариб олишимиз керак. Ўн иккинчи беш йилликда амалга ошириш мўлжалланаётган техника билан қайта қуроллантириш ва реконструкция қилиш лойиҳаларининг ҳаммасини дарҳол, жуда қисқа муддатларда экспертизадан ўтказиш керак. Фан-техника тараққиётини жадаллаштириш вазифаларига мос келмайдиган лойиҳаларни қатъиян рад қилиш, уларнинг амалга оширилишини тақиқлаб қўйиш, бўшаб қолган ресурсларни эса илғор техникани ишлаб чиқаришни ривожлантиришга йўналтириш керак.

Техника билан қайта қуроллантириш ва реконструкция қилиш лойиҳаларининг даражаси учун аввало тармоқларнинг чинакам техника штаблари бўлишга даъват этилган министрликлар масъул бўлишлари лозим. Биринчи галда улардан жавоб талаб қилинади. Бултурги июнь кенгашидаёқ шу масалаларга министрларнинг эътибори жалб қилинган, техника билан қайта қуроллантириш ва реконструкция қилиш лойиҳаларини кўриб чиқиш топширилган эди.

Ишга ёндашувларни қатъиян ўзгартириш керак, ўртоқлар. Биз яроқсиз техникавий ечимларга асосланган, маънавий эскирган объектларга миллиардлаб маблағ сарфланишига йўл қўя олмаймиз. Бундай иш тутганда ишлаб чиқаришнинг ҳозирги жаҳон даражасига чиқа олмаймиз. Биз бунга рози бўла олмаймиз ва, очиғини айтсам, бунга рози бўлишга ҳаққимиз йўқ.

Халқни енгил саноат моллари билан таъминлаш масаласи нақадар ўткир бўлиб турганини ҳамма билади. Баъзи мутахассислар бунинг учун янги корхоналар қуришни таклиф қилмоқдалар. Айниқса замонавий материаллар ва маҳсулотлар ишлаб чиқариш масаласида бу йўлни ҳеч ким истисно қилмайди. Аммо принцип жиҳатдан олганда, моллар ишлаб чиқаришни кўпайтириш вазифасини енгил саноат корхоналарини техника билан қайта қуроллантириш ва реконструкция қилиш асосидагина ҳал этиш мумкин. Энг муҳими — бу ишда тўғри ечимлар топишдир.

Ҳисоб-китоблар мана шулардан далолат беради. Агар корхоналарни реконструкциялаш иши илғор техника ва технологиялардан фойдаланиб ўтказилса, биз уларнинг самарадорлигини 30 — 40 процент оширишимиз мумкин. Чамаси қуйидагича иш тутиш керак: шундай машина-ускуналар бўлган жойда реконструкциялаш ишларини зўр ғайрат билан ўтказиш бундай машина-ускуналар бўлмаган жойда уни икки-уч йил кечиктириб туриб, самарали асбоб-ускуналар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш, сўнгра эса янги ишлаб чиқариш негизида илғор техника ва технологиялар даражасига етиб олиш керак. Умуман, министрлик ва идоралар бу масалаларга юксак даражада масъулият билан ёндашишлари, халқ олдида юзи шувут бўлиб қолмаслик учун эскиликка ёпишиб олмасликлари лозим.

Ўртоқлар! Фан ва техниканинг энг янги ютуқлари асосида халқ хўжалигини реконструкциялаш планлари пировард натижада машинасозликка бориб тақалишини яхши тушунасизлар. Экономиканинг ҳамма актуал проблемалари ҳозир айни шу соҳага боғлиқ бўлиб қолган. Қисқа муддатларда машинасозликни модернизациялаштирмай туриб, уни халқ хўжалигининг барча тармоқлари учун машина ва илғор асбоб-ускуналарнинг янги системаларини ишлаб чиқаришга мослаб қайта қурмай туриб, биз съезд ўртага қўйган вазифаларни ҳал қила олмаймиз.

КПСС Марказий Комитетида машинасозлик тармоқлари раҳбарларининг яқинда ўтказилган кенгаши шу масалани кўриб чиқишга бағишланди. Министрлар билан жиддий равишда гаплашиб олинди. Машинасозликни ривожлантиришга оид маълум қарорда белгиланган чора-тадбирлар билангина чекланиб қолиш ярамаслигини муҳокама кўрсатди. Машинасозлик комплексини тубдан модернизациялаш соҳасида қўшимча ва янада кенг миқёсли куч-ғайратлар сарфланиши керак. Марказий Комитетнинг топширувига биноан машинасозликни ривожлантиришни жадаллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисидаги таклифлар тайёрланди.

Аввало, машиналар, асбоб-ускуналар ва приборларнинг техникавий даражасини анча оширишнинг, автомат бошқарув воситалари билан таъминланган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтиришнинг, ўз эҳтиёжи учун махсус технология асбоб-ускуналари ишлаб чиқаришни кескин кўпайтиришнинг, шунингдек ишлаб чиқаришни тайёрлаш цехлари қувватларини анча кўпайтиришнинг асосий йўналишлари белгилаб олинди. Фан билан ишлаб чиқаришни интеграциялашни янада кучайтириш, илмий-тадқиқот институтлари ва конструкторлик бюроларининг экспериментал базасини мустаҳкамлаш чора-тадбирлари ишлаб чиқилди.

(Давоми учинчи бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Белгиланган тадбирларни амалга ошириш 1990 йилга бориб жаҳондаги даражага мос келадиган асосий номенклатурадаги маҳсулот салмоғини 80-95 процентгача, янгидан ишлаб чиқилаётган маҳсулот салмоғини эса амалда 100 процентгача етказиш имконини беради. 1991-1993 йилларда энг юксак талабларга мос келадиган буюмлар ишлаб чиқаришга тўла ҳажмда ўтиш мўлжалланган.

Микропроцессорли техника қўлланиладиган машина-ускуналар салмоғи, лойиҳа, конструкторлик ишларини автоматлаштириш даражаси кескин оширилади. Приборсозликнинг замонавий электроника буюмларига бўлган эҳтиёжлари тўла-тўкис қондирилади.

Машинасозлик корхоналарини қайта жиҳозлаш суръатлари оширилади. Шу мақсадлар учун мамлакатда ишлаб чиқарилаётган машина-ускуналарнинг 38-40 процентга қадари йўналтирилмоқда. 1990 йилда ўз эҳтиёжларимиз учун махсус технология машина-ускуналари ишлаб чиқариш дастлаб белгиланган 2,5 миллиард сўмлик ўрнига 4-4,2 миллиард сўмликка етади.

Машинасозлик комплексини ривожлантириш учун ажратилган капитал маблағлар беш йилликнинг йиллари бўйича бир текис тақсимланган пудрат ишлари лимитлари билан батамом таъминланган. Капитал маблағларни фан-техника тараққиётининг энг муҳим йўналишларига жамлаш, қурилишнинг норматив муддатларига риоя этиш мақсадида машинасозлик соҳасида юздан зиёд қурилишни вақтинча тўхтатиб қўйиш мўлжалланмоқда. Мана шу қурилишлар бўйича лойиҳа ечимлари замонавий талабларга мос келмайди.

Машинасозликда хўжалик механизмини такомиллаштириш юзасидан катта тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилган. Келгуси йилдан бошлаб фойда, меҳнат унумдорлигини ўстириш, материал ва ресурсларнинг асосий турларини сарфлаш салмоғини камайтириш каби умумлаштирувчи кўрсаткичлар ва нормативларнинг ролини кучайтириш ҳисобига тасдиқланадиган топшириқларнинг миқдори кескин қисқартирилади. Машина ва ускуналарни тонна ҳисобида ишлаб чиқаришни планлаштиришга барҳам берилади. Машинасозлик комплекси ичидаги тармоқларнинг баҳамжиҳат ишлашини белгилаб берувчи масалаларнинг кўпчилигини ҳал этиш йўллари топилди, ишлаб чиқаришнинг техникавий даражасини янада оширишнинг бошқа резервлари очилди. Машинасозлик министрликларига 1986 йилда фан ва техниканинг илғор ютуқларини кенг қўлланиш асосида ҳар бир корхонани ва умуман тармоқларни техника билан қайта жиҳозлаш планларини тузиб чиқишни ниҳоясига етказиш таклиф этилди. Машинасозларни юқори сифатли ва прогрессив материаллар билан таъминлаш проблемасини ҳал этиш турдош корхоналардаги қувватларни қўшимча равишда ривожлантиришни талаб этади. Буни ҳам амалга оширишга тўғри келади.

Сиёсий бюро мана шу барча таклифларни кўриб чиқиб, уларни қўллаб-қувватлади ва Марказий Комитет Пленумининг маъқуллаши учун тақдим этади.

Ўртоқлар, бундай ниҳоятда масъулиятли ва мураккаб программани амалга ошириш одатдан ташқари куч-ғайрат, қизғин ва омилкорлик билан ишлашни тақозо этишини ўзингиз тушунасизлар. Уни бажариш керак, биз учун бундан бошқа йўл йўқ. Бошқа ҳар қандай йўл позициялардан чекинишни, қолоқликка юз тутишни билдиради. КПСС Марказий Комитети бунга йўл қўя олмайди.

Машинасозлик министрликларининг раҳбарлари, меҳнат коллективлари давлат аҳамиятига молик ғоят муҳим вазифани бажаришга тўла-тўкис тушуниб, тегишлича масъулият билан муносабатда бўладилар, деб умид қиламиз. Биз аввалги сабоқларни унутмай машинасозликни модернизациялаш программасини бажариши шарт бўлган кишиларнинг ҳаммасини олдиндан огоҳлантириб қўйишимиз керак: бунда белгиланган режалардан ҳеч қандай чекинишларга, ҳар қандай объектив ва субъектив сабабларни рўкач қилишга йўл қўйиб бўлмайди.

Ўртоқлар, халқ хўжалигини техника билан тубдан қайта жиҳозлаш ва реконструкциялаш соҳасидаги ишимиз тўғрисида гапирганда капитал қурилиш проблемаларини четлаб ўтиш мумкин эмас. Янги беш йилликда капитал қурилиш ҳажмлари ғоят каттадир. Шу мақсадлар учун салкам бир триллион сўм ажратилмоқда. Қурилиш-монтаж ишларининг ўзигина 500 миллиард сўмликдан кўпроқ ёки ўн биринчи беш йилликдагига қараганда 20 процент ортиқ адо этилади.

Шу билан бирга қурилишдаги аҳвол ҳамон қониқарсиз бўлиб қолмоқда, қайта қуриш жараёни чўзиб юборилмоқда. Қурилиш трестларининг деярли ярми планларни муттасил бажармай қувватлар ва объектларни ишга тушириш муддатларини барбод этиб келмоқда. Қурилиш ишларини бошқаришнинг ташкилий структурасида жиддий нуқсонлар мавжуд. Кўп карра такрорланувчи объектларни батамом тайёр ҳолда топширадиган ялпи индустриал қурилиш бўйича лойиҳа-қурилиш бирлашмалари ҳамда фирмаларини ташкил этиш эзгу истаклардан нарига ўтмаяпти.

Умуман, ўртоқлар, бутун қурилиш ишларини такомиллаштириш билан обдон шуғулланишга, илғорлар тажрибасидан кенг фойдаланишга тўғри келади.

Масалан, Белоруссия қурувчиларининг муваффақиятлари ҳаммага маълум. Республикада ўн биринчи беш йиллик мобайнида айни бир вақтда барпо этилаётган объектлар сони 21 процент камайтирилди, уларни барпо этишга кетадиган ўртача муддат 1,4 баравар қисқартирилди. Меҳнат ва моддий ресурсларни анча тежашга эришилди ҳамда шу билан бирга ишга тушириладиган барча қувватлар ва объектларнинг фойдаланишга топширилиши таъминланди. Бунда капитал қурилишнинг умумий ҳажмлари 19 процент, асосий фондларни ишга тушириш эса 23 процент кўпайди. Бутун республика миқёсида мана шундай қилинди. Бироқ жуда муваффақиятли тажриба ҳозирча Белоруссия чегарасидан ташқарига чиққани йўқ.

Мамлакатнинг бошқа районларида ҳам яхши мисоллар бор. 1979 йилда Москва областида Николай Ильич Травкин бошчилигидаги қурилиш бригадаси ташкил этилган эди. Хўжалик ҳисоби принциплари, ўзини-ўзи бошқариш элементлари катта имкониятларни очди, яхши натижаларга эришишни таъминлади. 1983 йилда ана шу коллектив негизида янги бош пудратчи ташкилот — 96-механизациялашган кўчма колонна тузилди. Кейинчалик эса Н. И. Травкин бошчилигидаги 18-«Мособлсельстрой» трестининг ҳаммаси хўжалик ҳисоби принципига ўтди. Мана, натижалар ҳам яққол кўриниб турибди. Ўтган йили трест коллективи аввалги йилга нисбатан 1,5 баравар кўп товар қурилиш маҳсулоти топширди. Унумдорлик 25 процент ошди, таннарх эса 12 процент арзонлашди. Бир вақтлар зарар кўриб ишлаган трест салкам 1,5 миллион сўм фойда олди. Ўртача иш ҳақи 11 процент кўпайди.

Шуни ҳам таъкидлаш муҳимки, Белоруссия ва Москва қурувчиларининг муваффақиятларига амалда айни бир хил моддий база асосида эришилди. Шу боисдан биз капитал қурилишдаги камчиликлар меҳнат ресурсларининг, транспортнинг етишмаслиги билан боғлиқ деган сўзларни эшитганимизда кўпинча бу сўзларнинг қадри йўқлигига ишончимиз комил бўлади. Тажриба мавжуд имкониятлар билан капитал қурилишни муваффақиятли юритиш мумкинлигини кўрсатмоқда. Ҳозирги вақтда қурувчилар ихтиёрида бўлган барча воситаларни моҳирлик билан тасарруф этиш, ишда ижодкорлик, хўжалик ташаббускорлигини намоён қилиш керак, холос.

Биз капитал қурилишни тубдан қайта қуришимиз лозимлиги аён бўлиб турибди. Шу тармоқдаги илғор тажрибанинг ўзлаштирилиши учун жавобгар бўлганларнинг ҳаммасига нисбатан талабчанлик қилиш пайти келди. Қурилишни планлаштиришни, уни ташкил этишни ўзгартириш ва албатта унинг моддий базасини модернизациялаш керак.

В). ХЎЖАЛИКНИ ОМИЛКОРЛИК БИЛАН ЮРИТИБ, МОҲИРЛИК БИЛАН БОШҚАРАЙЛИК

Ўртоқлар! Беш йиллик план доирасида олға томон ҳаракатимизга жадаллик бахш эта оладиган бошқа кўпгина резервлар ҳам бор. Биз экономикани тубдан қайта қуриш зарурлиги тўғрисида гапирганимизда маҳсулот сифатининг анча оширилишини унинг энг муҳим натижаларидан бири деб биламиз. Партия съезди сифат проблемасини умуммиллий вазифа сифатида ўртага қўйди. КПСС Марказий Комитети барча меҳнаткашларга махсус хат билан мурожаат этди. Ҳозир жуда аниқ қилиб айтиш мумкинки, совет кишиларининг кўпчилиги мана шу ғоят муҳим проблема ҳеч кечиктирилмай ҳал этилиши зарурлигини англамоқда.

Кўпгина меҳнат коллективлари ишга астойдил киришдилар. Олмаота станоксозлик заводи, Таллин машинасозлик заводи, Фарғона «Азот» бирлашмаси, Москва областидаги «Электроизолит» бирлашмаси, «Бакэлектробитприбор» ишлаб чиқариш бирлашмаси каби ва бошқа корхоналар унча кўп харажат қилмай, асосан меҳнатга ҳалол муносабатда бўлиш, меҳнат ва технология интизомини мустаҳкамлаш, кечиктириб бўлмайдиган бир қанча ташкилий-техникавий чораларни амалга ошириш ҳисобига кейинги вақтларда шикоятлар миқдори кескин камайди ва маҳсулотнинг стандарт талабларига қатъий мувофиқ равишда ишлаб чиқарилиши таъминланди. Бу корхоналарда маҳсулот сифатини оширишга ишлаб турган машина-ускуналарда эришилганлигини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Шундай қилиб, бугуннинг ўзидаёқ янги техника олинишини кутиб турмай машиналар, ускуналарнинг, халқ истеъмоли буюмларининг сифатини яхшилаш йўлида қатъий қадамлар қўйиш мумкин ва лозим. Марказий Комитет Сиёсий бюроси ва СССР Министрлар Совети махсус қарор қабул қилганликларини биласизлар. Техникавий ва иқтисодий характердаги чоралар, маҳсулотни стандартлаш ва аттестациядан ўтказиш, нарх белгилаш, маънавий ва моддий рағбатлантириш системаси маҳсулот сифатини оширишга қаратилган. Корхоналарда маҳсулотни давлат йўли билан идоралардан мустақил равишда қабул қилиб олиш жорий этилмоқда.

Партия комитетлари яқин вақт ичида ишни анча ўнглаб олиш учун ишлаб чиқариш коллективларининг, давлат контроли ва қабул қилиш органларининг фаолиятини актив қўллаб-қувватлашлари жуда муҳимдир. Эксперимент тариқасида маҳсулотни идоралардан мустақил равишда қабул қилиб олиш системаси ўтган йили жорий этилган корхоналарнинг тажрибаси ишларни ўнглаб олиш реал эканлигини кўрсатмоқда.

Моддий ресурслардан фойдаланишда ҳам қатъий ўзгартиришларга эришиш лозим бўлади. Яқинда Марказий Комитет ва СССР Министрлар Советининг шу хусусдаги қарори ҳам қабул қилинди. Қарорда хом ашё ва материалларни тежаш юзасидан тиғиз топшириқлар белгиланди. Ресурсларни тежаш — материалларга, ёқилғига, электр энергиясига ортиб бораётган талаб-эҳтиёжларни қондиришнинг ҳал қилувчи манбаидир. Биз шу беш йилликда миллий даромад ўсишининг тўртдан бир қисмидан кўпроғига шу йўл билан эришишни мўлжалламоқдамиз.

Бу муҳим вазифа, аммо хўжалик раҳбарларининг ҳаммаси ҳам эски тасаввурлар билан ўралашиб қолиб, уни тушунаяпти, деб бўлмайди. Автомобиль саноати министрлиги, Оғир ва транспорт машинасозлиги министрлиги, Кўмир саноати министрлиги, Энергетика ва электрлаштириш министрлиги, Енгил саноат министрлиги бир қанча турдаги ресурсларни тежаш юзасидан топшириқларни мунтазам барбод этиб келмоқдалар. Корхоналарнинг талайгина қисми ҳамон ғоят қимматли хом ашё ва маҳсулотнинг бевосита нобуд бўлишига йўл қўймоқда. Ҳар йили нефть билан йўл-йўлакай чиқадиган 13 миллиард кубметр газ машъалаларда беҳуда ёнмоқда. Темир йўл орқали ташиш чоғида миллионлаб тонна кўмир нест-нобуд бўлмоқда. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг нобудгарчилиги ғоят катта бўлиб, у умуман салкам 20 процентга боради. Қанчадан қанча электр энергия, иссиқлик, сув беҳуда сарфланишини айтмайсизми? Иккиламчи ресурслардан фойдаланиш ҳали ҳам яхши йўлга қўйилган эмас.

Шуни тўппа-тўғри айтиш керак: биз шундай маррага етиб келдикки, бу маррадан ўтилгач, бу қадар хўжасизликка тоқат қилиб бўлмайдигина эмас, балки уни бартараф этишга қурбимиз етмай қолади. Илдиз отиб кетган иллатларни бартараф этиш учун фан-техника сиёсатини, планлаштиришни, иқтисодий ва маъмурий воситаларни ишга солиш зарур. Биз исрофгарчиликка қарши шафқатсиз кураш эълон қилишимиз, ғоят қаттиқ тежамкорлик режимини ўрнатишимиз шарт. Ресурсларни тежаш ва улардан фойдаланиш даражаси юзасидан топшириқларнинг бажарилиши ҳар бир корхона ва коллектив ишига баҳо беришда асосий мезонларнинг бири бўлиб қолишига эришиш керак.

Хом ашё ва материалларни тежаганлик учун активроқ рағбатлантириш ҳам лозим. Ресурсларни тежаганлик учун бериладиган ҳақ деярли тийинларни ташкил этишини нормал ҳол деб бўладими, ахир? Бундай қилиш сира ҳам ярамайди, албатта. Тежамкорлик ҳар бир меҳнатчининг одатига, асл фазилатига айланиб қолиши ҳам керак. Оилада, мактабда ёш авлодни доимо тежамкорлик руҳида тарбиялаш лозим.

Ўртоқлар! Беш йиллик планда агросаноат комплексини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилган. Биз белгиланган кўрсаткичлар билан Марказий Комитетнинг 1982 йил май Пленуми йўлига амал қилмоқдамиз. Агросаноат комплекси капитал маблағларининг, маҳсулот ишлаб чиқаришининг ҳажмлари, унинг моддий-техника таъминоти асосан Озиқ-овқат программаси топшириқлари даражасида белгиланган. Маҳсулотни қайта ишловчи, сақловчи корхоналар, қишлоқ хўжалик машинасозлиги корхоналари устун даражада ривожлантирилади.

Умуман аграр секторнинг потенциалини кўпайтириш учун қулай шарт-шароитлар яратилмоқда. Бу эса сўзсиз, асослидир. Шу билан бирга биз мазкур соҳага сарфланаётган ғоят катта ресурслар ҳали етарлича самара бермаётганлигини ҳам равшан кўришимиз керак. Ўн биринчи беш йиллик умуман паст кўрсаткичлар билан якунланди. Бу эса одамларни озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашга, мамлакатни иқтисодий ривожлантириш суръатларига таъсир қилди.

Холисона айтиш керакки, кейинги вақтларда аграр секторда ижобий силжишлар бўлмоқда. Аммо агросаноат комплексининг барча тармоқларида ва ҳамма областлар, ўлкалар ҳамда республикаларда ҳам шундай силжишлар рўй бераётгани йўқ. Бизнинг олдимизда деҳқончилик маҳсулотлари, аввало донли ва озуқабоп экинларнинг барқарор етиштирилишини таъминлаш вазифаси ўткир бўлиб турибди. Бу бош проблема бўлиб чорвачиликни барқарор ривожлантириш, колхоз ва совхозларнинг даромадлари, қайта ишловчи корхоналарнинг экономикаси кўп жиҳатдан ана шу проблеманинг муваффақиятли ҳал этилишига боғлиқ бўлади.

Аҳволни яхшилаш сари қатъиян ўзгартириш учун аграр сектордаги ишни кучайтириш лозим бўлади. Ўртоқлар, бунинг учун катта-катта резервлар мавжуд. Бу резервлар, аввало шу пайтгача вужудга келтирилган улкан потенциалнинг ўзидадир. Биз амалда барча зоналарда қишлоқ хўжалигини самарали юритиш тажрибасига эгамиз. Бошқарувни ва хўжалик юритиш системасини такомиллаштириш борасидаги чора-тадбирлар туфайли қишлоқ меҳнаткашларининг меҳнат активлигини ошириш учун иқтисодий ва ташкилий шарт-шароитлар яратилган.

Тафсилотларга берилмасдан энг муҳим нарсани яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман: интенсив технологияларни кенг қўлланиш далалар ҳосилдорлиги ва чорвачилик фермаларининг маҳсулдорлигини юксалтиришга олиб борадиган йўлдир. Бу эса деҳқончиликда ҳам, чорвачиликда ҳам энг яхши натижаларга эришишнинг жуда реал йўлигина бўлмай, балки ғоят самарали йўли ҳамдир.

Биз куч ва воситаларни агросаноат комплексининг ҳал қилувчи участкаларида жамлаш йўлини бундан буён ҳам давом эттиришимиз керак. Бу — қишлоққа сарфланаётган маблағлардан салмоқли самара олишнинг ишончли шартидир. Мамлакатимизнинг ва бошқа мамлакатларнинг тажрибаси шундан далолат бермоқдаки, ресурсларни у маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми нуқтаи назаридан ҳам, иқтисодий самарадорлик нуқтаи назаридан ҳам энг яхши натижаларни таъминлайдиган хўжаликлар ва районларда жамлаш мақсадга мувофиқдир. Шу муносабат билан ресурсларни қайта тақсимлаш, уларни ишлаб чиқаришнинг конкрет ҳажмлари учун ажратиб бериш тўғрисида яна бир ўйлаб кўриш ўринлидир.

Областлар, эҳтимол баъзи жойларда районлар миқёсида ҳам илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари ўз зонасидаги колхоз ва совхозларни жадал ривожлантириш воситалари бўлиб қолиши, прогрессив технологияларни, хўжалик юритишнинг илғор методларини жорий этишда уларга ёрдам беришлари учун шундай бирлашмаларни ташкил этиш тўғрисидаги масалани ҳам пухта ишлаб чиқиш керак бўлади. Бундай ёндашув иқтисодий потенциалдан оқилона фойдаланишни, юксак пировард натижалар олишни гарантиялайди.

Молдавияда, Украинада, бошқа республикаларда ҳозирдаёқ шундай тажриба мавжуд. Бу республикаларда зонал институтлар, ўқув ва тажриба хўжаликлари базасида бирлашмалар тузилган. Бир қанча қардош социалистик мамлакатларда ҳам худди шундай тажриба бор. Бу тажрибани чуқур ўрганиш ва амалда актив фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлур эди, деб ўйлаймиз.

Модомики, биз агросаноат ишлаб чиқаришида жиддий муваффақиятларга эришмоқчи эканмиз, фақат анъанавий йўллардангина бориб бўлмайди. Биз ресурсларни жамлаш, ҳал қилувчи йўналишларда устунликларни вужудга келтириш, янги хўжалик механизми заминидаги ва бошқарув структурасидаги афзалликлардан моҳирона фойдаланиш йўли билангина самарали ҳаракат қилиб, ишлаб чиқаришни тез ривожлантира оламиз, СССРнинг Озиқ-овқат программаси ўртага қўйган вазифаларни муваффақиятли ҳал эта оламиз.

Ниҳоят, ўртоқлар, бизнинг ўн иккинчи беш йилликдаги муваффақиятларимиз бошқарувни, бутун хўжалик механизмини такомиллаштириш соҳасидаги ишни бундан буён қандай юритишимизга боғлиқ бўлади. Бу ишнинг принциплари белгилаб олинган. Бир томондан биз халқ хўжалигини бошқаришдаги марказлаштирилган асосларни бундан буён ҳам такомиллаштириб, Госпланнинг ва бошқа иқтисодий идораларнинг ролини ошириб боришимиз, министрликларнинг вазифаларини аниқлашимиз керак. Иккинчи томондан эса корхоналар ҳамда бирлашмаларнинг ҳуқуқлари ва хўжалик жиҳатдан мустақиллигини бутун чоралар билан кенгайтириш, ўз фаолиятининг натижалари учун уларнинг масъулиятини ошириш лозим.

Эндиликда бунга ҳамма қўшилади, деб ўйлайман. Бироқ бошқарувда демократик централизмни рўёбга чиқариш борасидаги амалий ишлар ҳозирги вазият тақозо этаётганидек бормаяпти. Биз экспериментлар ўтказдик, умидбахш натижалар олдик, аммо иш уларни кенг ёйишга келганида кўпинча чекинамиз. Ҳозирдаёқ хўжалик механизми системасидаги кўп нарса синаб кўрилган бўлиб, янгиликларни практикага дадилроқ жорий этиш, бутун фронт бўйлаб ҳаракат қилиш керак деса бўлади. Бунинг учун марказий хўжалик идоралари ва иқтисодий идоралар XXVII съезднинг принципиал йўл-йўриқлари асосида хўжалик юритишнинг янги принципларига ўтиш учун зарур бўлган ҳужжатларни тезроқ ишлаб чиқиб қабул қилишлари керак.

Бизда неча ўн йиллар мобайнида тўпланган кўпдан-кўп инструкциялар, қоидалар ва методикалар съезднинг талаблари ҳамда съезддан кейин қабул қилинган қарорларга мувофиқ қайта ишлаб чиқилиши, қайта қуришга зид бўлганларини эса қатъиян бекор қилиш зарур. Ўртоқлар, бусиз биз олға силжий олмаймиз. Бошқарувдаги чинакам централизм ишлаб чиқариш коллективларининг, илмий ва конструкторлик коллективларининг кўп қиррали ҳаётини бюрократларча чеклаш билан мутлақо алоқаси йўқ. Уларни тўқиб чиқарилган кўрсатмалар ва методикалар билан чулғаб олишнинг кўп йиллар мобайнида қарор топган тартиби раҳбарлар ва лойиҳачиларни вужудга келадиган хўжалик масалалари ҳамда техникавий масалаларни оператив равишда ҳал этиш имкониятидан маҳрум қилади.

Бунда мамлакат миқёсларида бой берилган наф кўплаб миллиард сўмга етади. Ҳар қадамда шундай ҳолларга дуч келинмоқда. «Криогенмаш» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори В. П. Беляков, «Электросила» бирлашмасининг бош директори Б. И. Фомин, «Владимир Ильич номли завод» бирлашмасининг бош конструктори В. И. Радин, бошқа кўпгина тажрибали хўжалик ходимлари, олимлар ва лойиҳачилар ана шундай ҳоллар тўғрисида ёзган эдилар.

Бу ишда тартиб ўрнатиш ва меҳнат коллективларининг ҳуқуқларини реал кенгайтириш тўғрисида ғамхўрлик қилиш керак. Шу мақсадда социалистик корхона (ишлаб чиқариш бирлашмаси) тўғрисидаги қонунни ишлаб чиқишни жуда қисқа муддатларда ниҳоясига етказиш зарур. Бу ҳужжат хўжалик юритишнинг янги шарт-шароитлари концепциясига асосланиши, кейинги вақтларда тўпланган тажрибани умумлаштириш, корхоналар ҳамда ишлаб чиқариш бирлашмаларининг хўжалик жиҳатидан мустақиллигини бутун чоралар билан кенгайтиришга, уларнинг роли ва масъулиятини оширишга қаратилган йўлни рўёбга чиқариш билан боғлиқ барча яхши натижаларни мустаҳкамлаши керак.

Шу билан биз министрликлар ва корхоналар ўртасидаги ҳуқуқ ҳамда мажбуриятларни мақбул тарзда тақсимлашни бошлаб берамиз, меҳнат коллективларини майда-чуйда ҳомийликдан ва маъмуриятчиликлардан, уларнинг оператив хўжалик фаолиятига асоссиз равишда аралашувдан қонун йўли билан ҳимоя қиламиз. Бу эса ўртоқлар, экономикамизни бошқаришни демократлаштириш, меҳнаткашларнинг ташаббускорлигини ривожлантириш йўлида олға томон муҳим қадам қўйилганлигини билдиради.

Ўзларингизга маълумки, XXVII съезд халқ хўжалигига раҳбарликнинг иқтисодий методларини чинакамига эгаллаб олиш вазифасини қўйди. Бу муносабат билан аввало илғор нормалар ва нормативларнинг ишлаб чиқилишини таъминлаш лозим бўлади. Госплан шу ғоят муҳим ишга бошчилик қилиши, унга министрликлар ва идораларни, олимларни, бирлашмалар ва корхоналарнинг мутахассисларини кенг жалб этиши керак. Дарҳақиқат, бу ишни пайсалга солиб бўлмайди. Биз асосланган иқтисодий нормативларни яратмай туриб корхоналар фаолиятини чеклаб қўяётган ҳар турли инструкциялар юкидан ҳалос бўла олмаймиз, раҳбарликнинг маъмурий усулларидан иқтисодий методларга ўтиш қийин бўлади. Бу эса биз тобора кенг ёйиш ниятида бўлган ўзини-ўзи қоплаш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлаш принципларидан фойдаланишга тўсқинлик қилади.

Ниҳоят бошқарувнинг иқтисодий методларини ривожлантиришда нарх белгилашнинг ғоят муҳим аҳамияти тўғрисида ҳам айтиб ўтиш керак. Бу ишда ҳал этилмаган кўпгина масалалар йиғилиб қолди. Модернизациялаш баҳонаси билан машина ва ускуналарнинг нархлари, қурилишнинг смета қиймати тобора оширилмоқда. Ассортиментдаги ўзгаришлар, «ялпи маҳсулот» кетидан қувиш кўпинча истеъмол молларининг нархлари асоссиз равишда оширилишига сабаб бўлмоқда.

Афсуски, давлат ва хўжалик органлари кўпинча бунга панжа орасидан қараяпти деса бўлади, кўпинча эса шу органларнинг ўзлари нархлар «сакраши» ҳисобига ишлаб чиқариш ҳажмларининг кўпайтирилишидан манфаатдор бўлиб қолмоқдалар. Текшириш натижаларига кўра, ўтган йилнинг ўзидагина нарх белгилаш тартиби бузилганлиги учун корхоналар қонунга ҳилоф равишда олган фойданинг 100 миллион сўмдан кўпроғи бюджет даромадига қайтариб олинди.

Ўртоқлар, бу ниҳоятда хатарли тенденция эканлиги ҳақида огоҳлантириб қўймоқчиман. Нархларни сунъий равишда ошириш иқтисодий қусурларни тузатмай, балки ходимларни бузади, техника тараққиётига тўғаноқ бўлади холос. Сарф-ҳаражат ёндашувига асосланиб нархларнинг оширилиши ишлаб чиқариш технологияси ва уни ташкил этишдаги камчиликларни яширади, хўжалик юритишнинг иқтисодий методларини излаб топишга эътиборсизликни туғдиради.

Нархларнинг оширилишини молларнинг истеъмолчилик хусусиятлари анча яхшиланганлиги, буюмларнинг бир мунча юксакроқ самарадорлиги сабаб бўлган тақдирдагина оқлаш мумкин. Биз нарх белгилашда тартиб ўрнатишимиз лозим. Шу жиҳатдан Нархлар давлат комитети аниқ-равшан ва принципиал йўл тутиши керак. Кредит иши, бутун банк ишини такомиллаштириш масалалари ҳам пишиб етилди. Биз хўжалик юритишнинг янги методларига ўтар эканмиз, иқтисодий бошқаришнинг ғоят муҳим органи бўлмиш банкнинг ролини оширишимиз лозим.

Шундай проблемани алоҳида ажратиб кўрсатишни истардимки, уни ҳал этмай туриб, биз ресурсларни тежайдиган технологияларни жорий этиш ҳамда экономикадаги ортиқча ҳаражатларни бартараф этиш вазифасини муваффақиятли бажаришимиз амримаҳол. Гап машъум «ялпи кўрсаткич» тўғрисида бормоқда. Ялпи кўрсаткичлар бўйича топшириқлар турли формада тармоқлар, регионлар, корхоналар фаолиятига баҳо бериш чоғида асосий мезонларнинг биридир. Модомики шундай экан «ялпи маҳсулот»ни кўпайтириш мақсадида кўпинча қимматли материаллардан фойдаланилади, машиналарнинг вазни оширилади, тонна-километрлар ортиқча кўрсатилади, хўжалик ички обороти бўрттирилади ва ҳоказо. Биз самарадорлик учун курашмоқдамиз, лекин хўжалик раҳбарлари ҳақиқатан ҳам қандай бемаъни аҳволда қолаётганликларини бир кўринг: арзон буюм тайёрласалар — пул билан ҳисоблаганда маҳсулотни кам берганликлари учун таънага қоладилар, янгиликни жорий этиб, ресурсларни тежаб қолсалар — яна корхонани, ҳатто бутун тармоқни ҳам ноқулай аҳволга солиб қўядилар.

Шундай бир мисол келтираман. Бундан икки ярим йил муқаддам бир қанча министрликларнинг автотранспорт корхоналарида иқтисодий эксперимент бошланган эди. Унинг қатнашчилари ўз ишларини шундай планлаштира бошладиларки, бунда одамлар тонна-километрлардан эмас, балки ҳамма юкларни олинган буюртмаларга мувофиқ энг кам харажат билан ўз вақтида етказиб беришдан манфаатдор бўлар эдилар. Хўжалик ходимларини мавжуд бўлмаган тонналар ва километрларни қўшиб ёзиш билан шуғулланишга ундаган сабаблар бартараф қилинди.

Мана натижаларни бир кўринг: буюртмаларни бажариш — ишнинг мана шу ғоят муҳим кўрсаткичи 100 процентга етди. Айни вақтда автомашиналар ва хайдовчиларга бўлган эҳтиёж камайди, ёнилғи сарфи 18 процент озайди. Шундай иш шароитларини ҳамма жойда оммалаштириш мамлакат миқёсларида минглаб машиналар ва ҳайдовчиларни холи қилиш, 5 миллион тоннадан кўпроқ мотор ёнилғисини тежаш имконини беради.

План органлари янгича иш методини, маҳкам ушлаб олишлари керакдек эди. Қаёқда дейсиз! СССР ва РСФСР Госпланларининг баъзи масъул ходимлари умрини яшаб бўлган планлаштириш системасини ҳимоя қилишга кўкракларини қалқон қилиб отландилар, деса бўлади. Гап шундаки, илгари планлаштирилган ялпи кўрсаткич, юк ташиш ҳажмлари «пуч» бўлиб чиқди. Мана шу ҳисоб-китоблар яроксиз эканлигини эса план ходимлари тан олишни истамадилар. Янгиликни ҳазм қилмаслик, хўжалик механизмини қайта қуриш билан шуғулланишни истамаслик, умрини яшаб бўлган иш методларидан воз кечишни хоҳламаслик намунаси деб мана шуни айтадилар.

Кўпгина тармоқларда ялпи кўрсаткичлар ҳамон устунлик қилмоқда. Бунинг устига масалан, қурилишда СССР Госплани ва СССР Молия министрлигининг маъқуллаши билан баҳо беришнинг асосий кўрсаткичи сифатида яна ўша ялпи кўрсаткични тиклашга уринмоқдалар. Илғор қурилиш ташкилотларининг тажрибаси айни бошқа нарсадан — уларнинг ишига қурилиш-монтаж ҳажмига қараб эмас, балки тайёр маҳсулотга, объектларнинг ишга туширилишига қараб баҳо бериш ва рағбатлантириш кераклигидан далолат бераётганига қарамай шундай қилинмоқда. Ўртоқлар, мана шу «ялпи тугун»ни парчалаб ташлаш вақти келди, деб ўйлайман, акс ҳолда биз харажат механизмини бартараф этиш йўлидан олға ҳаракат қила олмаймиз.

Бошқарув масалаларини кўриб чиқа туриб, ҳаёт ўртага қўяётган халқ хўжалик проблемаларининг ҳал этилиши учун СССР Госпланининг жавобгарлиги тўғрисида гапириб ўтмасдан бўлмайди. Ташкил этиш чоғида экономикага раҳбарликнинг ақлий маркази сифатида ўйлаб тузилган Госплан кўп жиҳатдан диспетчерлик вазифаларини бажаришни давом эттирмоқда. Унинг даргоҳида кўпинча тармоқларнинг раҳбарлари ва ҳатто корхоналарнинг директорлари бемалол ҳал эта оладиган масалалар ҳал қилинмоқда. Айни вақтда эса мамлакат стратегик план органининг асосий вазифасини ташкил этган ишлар қилинмаяпти.

Кундалик ишлар асосий социал-иқтисодий вазифаларни ҳал этиш йўлларини қидириб топишдан, халқ хўжалигини ривожлантиришда пропорциялар ва афзалликларни танлаб олишдан, структура сиёсатини, ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштиришни, экономиканинг мутаносиблигини белгилашдан чалғитмоқда. Биз кўп нарсани бой бериб қўйганлигимизнинг боиси мана шунда. Умуман план ишини жиддий қайта қуриш керак.

Ўртоқлар! Мамлакатни истиқболда ривожлантириш масалаларини муҳокама қилиб, келгусидаги чора-тадбирларни белгилай туриб, биз ҳозирги пайт вазифаларини назардан четда қолдирмаслигимиз, керак. Шу йилги планларнинг муваффақиятли бажарилиши, бинобарин эса бутун беш йилликнинг муваффақияти ҳам мана шу вазифаларнинг тўғри ҳал этилишига боғлиқ. Ҳозир қишлоқ меҳнаткашлари айниқса муҳим вазифаларни адо этмоқдалар. Аграр сектордаги шу йилнинг натижалари биз учун ниҳоятда муҳим аҳамиятга эга. Ўзларингизга маълумки, беш ойнинг якунларига кўра, чорвачиликда дуруст натижаларга эришилди. Уларни мустаҳкамлаш муҳим.

Лекин дон, мева ва сабзавот, озуқабоп ва техника экинларини етиштириб, уларнинг ҳосилини тўла-тўкис йиғиштириб олиш-асосий вазифадир. Бу — умумхалқ иши. Унга кундалик ишда худди шундай ёндашиш керак. Кўпгина районлар учун қийин бўлган ҳозирги шароитларда етиштирилган ҳосилнинг ҳаммасини нобудгарчиликка йўл қўймай йиғиб-териб олиш ва сақлаш айниқса муҳимдир.

Ҳозир саноат, капитал қурилиш, транспорт фаолиятида масъулиятли палла бошланмоқда. Уларнинг ишидаги натижаларнинг пасайишига йўл қўйиб бўлмайди, аксинча ишлаб чиқаришни ўстириш суръатларини оширишга, барча планларни сўзсиз бажаришга ҳаракат қилиш керак. Қиш фаслида ишлашга ҳам ўз вақтида ҳозирлик кўриш муҳим. Биз ўтган қиш фаслидан сабоқ чиқариб олишимиз шарт. КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети шуни эътиборга олиб, яқинда қабул қилган қарорида халқ хўжалигини бўлажак куз-қиш мавсумига тайёрлаш юзасидан конкрет чоралар белгиланган.

Партия, совет ва хўжалик органларининг эътибори ҳозирнинг ўзидаёқ шу қарорни бажаришга қаратилиши керак. Шаҳар ва қишлоқларнинг барча ҳаёт таъминоти соҳасини тегишли ҳолга келтириш зарур электр ва иссиқлик таъминотининг пишиқ-пухталигини, энергетика агрегатлари ремонтини ҳамда янги қувватларнинг планлаштирилган тарзда ишга туширилишини таъминлаш, корхоналарда ва коммунал хўжалигида ёқилғи запасларини ўз вақтида вужудга келтириб қўйиш лозим. Хуллас, иш шундай йўлга қўйилиши керакки, ҳар қандай шароитларда ҳам аҳоли турмушда ноқулайликни сезмасин, меҳнат коллективлари нормал ишлаб чиқариш режимида ишлайдиган бўлсин, экономика эса барқарор ривожланиб, суръатларни ошириб бораверсин.

Иқтисодий сиёсатнинг принципиал ва кундалик масалаларига оид мулоҳазалар ана шулардан иборат, ўртоқлар. Ўн иккинчи беш йилликда халқ хўжалигини тубдан ўзгартиришнинг кенг миқёсли программасини бажариш мана шу масалаларнинг ҳал этилишига белгиловчи даражада боғлиқ бўлади. Беш йиллик план топшириқларини амалга ошириш социалистик система динамизми, унинг ҳаётий кучи янги далили, КПСС XXVII съезди йўлини амалга оширишдаги катта қадам бўлиб қолади.

III.

ПАРТИЯВИЙ ИШНИ АКТИВ ҚАЙТА ҚУРАЙЛИК

Ўртоқлар! Мамлакатнинг тақдири, унинг ҳозирги куни ва келажаги учун ҳаётий муҳим масалаларни ҳал этиш ҳақида гап борганида Ленин: «Партия — масъулиятлидир», деб таъкидлаган эди.

Бизнинг партиямиз мамлакатни идора қилувчи партиядир, унинг қўлида ижтимоий жараёнларга таъсир ўтказишнинг қудратли воситалари бор. Назария ва сиёсат, ташкил этиш ғоялари ва кучи, ишлаб чиқаришдаги ва бошқарувдаги, фан, техника, маданият соҳасидаги миллион-миллион коммунистлар — қудратли партиявий потенциалдир.

Миллион-миллион меҳнаткашларнинг активлиги, халқ ижодкорлигининг миқёси ва теранлиги — ҳал қилувчи жадаллаштириш кучи кўп жиҳатдан партия ташкилотларининг қандай иш тутаётганига боғлиқ. Биз инсонни партиявий иш марказига қўйиш орқалигина съезд илгари сурган вазифаларни ҳал эта оламиз. Партиявий ишни тубдан қайта қуришнинг асосий моҳияти ҳам одамларга, жонли ишга эътиборни қаратишдан иборат.

Съезддан кейин ўтган ойлар нималарни кўрсатди? Кўпчилик партия кадрлари қайта қуриш ғояларини ҳайрихоҳлик билан қабул этдилар ва бу ғоялар амалий ишларда рўёбга чиқа бошлади. Маҳаллий ва марказий партия, совет ва хўжалик органлари ўзаро муносабатларининг янги муҳити вужудга келди. Кўпгина амалий масалалар яхшироқ тушунилиб, тезроқ ҳал этилмоқда. Проблемаларни ўртага қўйишда, танқид ва ўз-ўзини танқиднинг савияси ошкоралиги ва ўткирлигига келганда, биз бир поғона юқори кўтарилдик.

Москва, Ленинград, Киев, Минск, Донецк, Челябинск, Суми, Татаристон партия ташкилотлари ишлаб чиқаришни интенсивлаш билан чуқур ва кенг миқёсда шуғулланмоқдалар. Брест, Волгоград, Ульяновск, Харьков, Иркутск, Липецк, Ростов ва кўпгина бошқа областлар, ўлкалар, республикаларнинг коммунистлари экономикани ва социал соҳани ривожлантириш масалаларини зўр ғайрат билан ва аниқ мақсадни кўзлаб ҳал этмоқдалар.

Ҳамма партия ташкилотлари муҳим қадамлар қўймоқдалар. Ҳозирги замонга хос янги иш формалари ва методларини излашнинг ўзи ҳам осонгина бораётгани йўқ. Гўё съездда янграган йўл-йўриқлар катта сиёсатга тааллуқлидир, амалий иш эса ўзининг сийқа йўлидан давом этаверади, деган тасаввурларга дуч келинмоқда. Мана шундай кайфиятлар партиялилар орасида ҳамон давом этаётганини айтиб ўтмоқ керак.

Чунончи, Курск область партия ташкилотини олайлик. Бу областнинг ҳамма районларига ҳам ишга ижодий муносабат, танқид ва ўз-ўзини танқид руҳи кириб боргани йўқ. Буйруқбозлик оҳангида ишлаш усули жуда яшовчан бўлиб чиқди. Масалан, Октябрь район партия комитетида унинг биринчи секретари ўртоқ В. А. Анпилогов ва бошқа баъзи партия ходимлари танқидга салбий назар билан қараб келдилар, ўзларига «қулай» кишиларга ҳомийлик қилдилар, йўл қўйилган камчиликларни яширишга уриндилар, ҳақиқий аҳволни бежаб кўрсатиш учун эса кўпинча хўжалик раҳбарларини қўшиб ёзишга ундадилар, партия ташкилотларининг ташаббускорлигини, одамларнинг меҳнат ғайрати ва ижтимоий активлигини ривожлантириш ҳақида кам ғамхўрлик қилдилар. «Красное знамя» колхози партия ташкилотининг секретари ўртоқ М. С. Шевелев мана шулар ҳақида марказий газетага ёзиб юборди.

(Давоми тўртинчи бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши биринчи, иккинчи ва учинчи бетларда).

Яроқсиз иш усуллари область партия комитети учун сир бўлиши мумкин эмас эди. Бироқ, чамаси, обком бюроси, унинг биринчи секретари ўртоқ А. Ф. Гудков муносиб даражада бўлмади. Обком ўртоқ Анпилоговга саҳийлик билан жуда мақтов характеристикасини бериб, уни оз бўлмаса бошқаларга намуна қилиб кўрсатди. Марказий Комитет ишнинг аҳволини ўша жойнинг ўзида текширишни аппарат ходимларига топширганида ўртоқ Шевелевнинг ёзганлари ҳақ бўлиб чиқди, область партия комитети раҳбарларининг фикри эса асоссизлиги аниқланди.

Ниҳоят бу воқеани райком аъзолари якунлашди, улар ўртоқ Анпилоговга ишончсизлик билдириб уни ишдан бўшатиш ҳақида қарор қабул қилдилар. Нега обком район партия комитети секретарининг яроқсиз иш услубини, район партия ташкилотида вужудга келган вазиятни ўз вақтида пайқаб, муносиб баҳолай олмади? Чамаси, область партия комитети секретарларининг ўзлари, обком бюроси ишни қайта қуришга шошилмаётганга, умрини яшаб бўлган услубнинг ихлосманди бўлиб қолаётганга ўхшайдилар, шу боисдан ҳам меҳнаткашларнинг ташаббуси муносиб равишда қўллаб-қувватланмаяпти.

Съезддан кейин совет кишилари партиянинг ишларига, жамиятда рўй бераётган жараёнларга тобора кўпроқ қизиқиб қарамоқдалар. Улар съезд ғояларини амалга ошириш учун бошланган умумхалқ курашида ўз ўринларини топиб олишни хоҳлайдилар, қайта қуришга ўз ҳиссаларини қўшишни хоҳлайдилар. Марказий Комитетга ва газеталарнинг редакцияларига тушаётган кўпдан-кўп хатлар айни шундан далолат беради. Бу хатларнинг бир қисми сизларнинг қўлингизга берилган. Партия комитетларининг вазифаси мутлақо равшан — одамларнинг ижтимоий активлигини ва меҳнат ғайратини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашдан иборатлиги маълум. Аммо кўп жойларда ҳамма нарса аввалгидек қолмоқда: ташаббус бепарволик деворига бориб урилмоқда, баъзан эса унга ошкора қаршилик ҳам қилинмоқда.

Свердловск областидаги Ирбит химия-фармацевтика заводида партия бюроси дирекция билан биргаликда ва шаҳар партия ташкилотининг мадади билан аслида меҳнатни ташкил қилиш ва унга ҳақ тўлашнинг илғор формаларини жорий этишни таклиф қилган цех бошлиғидан ўч олди. Коммунист, изланувчан инсоннинг ташаббуси ашаддий бюрократизмга дуч келди. Бу факт бениҳоя муҳим бўлганлиги учун биз уни КПСС Марказий Комитетида муҳокама қилиш зарур деб топдик. Марказий Комитет секретариати бу факт юзасидан қандай қарор қабул қилгани сизларга маълум. Бу воқеадан Свердловскдагиларгина эмас, бошқалар ҳам сабоқ олиши лозим, деб ўйлайман.

Съезд партия комитетлари олдига сиёсий раҳбарлик усулларини ўзлаштириб олиш вазифасини қўйди. Бироқ, партия органларининг бошқарув вазифаларини ўз зиммаларига олишга интилишлари камаймаяпти. Баъзи партия раҳбарларининг гапига қулоқ солиб кўринг. Улар кундалик хўжалик кампанияси ҳақида, қанча сут соғиб олинаётгани, моллар қанча семираётгани тўғрисида, тонналар ва ҳоказолар ҳақида ишни яхши тушуниб, бажонидил гапирадилар, аммо ижтимоий ҳодисаларни сиёсий таҳлил этиш, социал-иқтисодий вазифалар, фан-техника проблемалари тўғрисида, инсон омили замиридаги имкониятлар ҳақида гап очилганида кўпинча довдираб қоладилар.

Очиғини айтганда, ҳамма поғоналарда — бошланғич партия ташкилотларидан тортиб то Марказий Комитетнинг аппаратигача ишни қайта қуришимиз, маъмуриятчилик элементларидан халос бўлишимиз керак. Партия раҳбарлигининг барча поғоналаридаги ҳар томонлама сиёсий ташкилотчилик ва идеология фаолиятигина съезд ўртага қўйган вазифаларнинг бажарилишини таъминлайди.

Шу муносабат билан бошланғич партия ташкилотларининг жанговарлигини ошириш алоҳида аҳамият касб этади. Уларнинг имкониятлари битмас-туганмас эканлигига биз неча марталаб ишонч ҳосил қилганмиз. Таъбир жоиз бўлса, биз ишдаги қайта қуришни айни бошланғич ташкилотларнинг мустақиллигини, ташаббускорлигини, ҳужумкорлигини, коммунистларнинг ташаббуси ва активлигини ривожлантиришдан бошлашимиз керак. Ҳозирги вақтда асосий бўғин мана шундан иборат. Бу бўғин билан астойдил шуғулланмоқ керак.

Меҳнат коллективларига энг яқин турган бошланғич партия ташкилотларининг кучи ва имкониятларини биладиган район ва шаҳар партия комитетлари шундай қилишлари лозим. Биздаги бир қанча район ва шаҳар бўғинидан иборат партия комитетлари янги вазиятда кадрларнинг ташаббусига кенг имконият яратиб бермоқдалар, оғирлик марказини уларнинг ишини қуйидан, шунингдек жамоатчилик, матбуот йўли билан контрол қилишга кўчирмоқдалар.

Айни вақтда раҳбарликнинг, тўғрироғи, ҳатто бошқарувнинг одат бўлиб қолган усулларига интилиш ҳам давом этмоқда. Бу ишлар ўз вақтида эҳтиёжга қараб, хўжалик механизмидаги нуқсонларнинг ўрнини бир амаллаб босиш мақсадида қилинган эди, ўртоқлар. Ҳозир бундай практика кераксизгина бўлиб қолмай, зарарли ҳамдир. Диспетчерлик вазифаларидан дадилроқ воз кечиш керак. Район партия комитети секретарининг, ходимининг асосий фаолият соҳаси — меҳнат коллективидир, одамлардир.

Кейинги вақтларда мен корхоналарнинг раҳбарлари, ишчилар, инженерлар билан, партия комитетларининг секретарлари билан бир неча учрашув ва суҳбатлар ўтказдим, уларнинг ҳаммалари ташаббускорлик билан ишлаш имкониятлари суст кенгайиб бормоқда, деган фикрни билдирдилар. Маъмуриятчиликнинг туғишган иниси, бошқарув ишларида халқ оммасини кенг қатнаштиришнинг ашаддий душмани бўлган бюрократизм таъсири сезилиб турибди.

Бошқарув органларини мисолга олиб кўрайлик. Уларнинг фаолияти билан бевосита танишганимизда, баъзи министрлар, бош бошқармаларнинг, корхоналарнинг раҳбарлари бир-бирлари билан гаплашиш, бевосита амалий алоқалар ўрнатишни умуман эсдан чиқариб қўйганликларини, ҳамма нарсани ёзишмадан иборат қилиб қўяётганликларини кўрасан, киши. Ё ўртоқлар телефон орқали гаплаша олмайдилар, масалаларни ҳал этиш учун учраша олмайдилар ёхуд улар қоғоз ёрдамида масъулиятдан ўзларини эҳтиёт қилиб сақлашга интиляптилар.

Бу гап партия органларига муайян даражада тааллуқлидир. Айтайлик, Тошкент шаҳар партия комитети ва шаҳардаги район партия комитетлари тўрт ой ичида бошланғич партия ташкилотларига бултургидан кўра бир ярим-икки баравар кўп ўз қарорларини юборганлар. Бундай қоғозбозликни бошқа жойларда ҳам учратиш мумкин.

Қоғозбозлик — асло техникавий масала бўлмай, балки сиёсий масаладир. Бизда ҳар қандай текшириш нимага олиб боришига бир назар ташланг. Бу текширишлар маълумотларни, жадвалларни, протоколларни, тадбирлар планларини ўрганишдан, бирон-бир масала муҳокама қилинганми ва у юзасидан тегишли қарор қабул қилинганми эканини аниқлашдан иборат бўлади. Хуллас, одамлар билан эмас, балки қоғозлар билан ишлашга, ҳатто одамларга ҳам қоғозлар орқали назар ташлашга ўрганиб қолганлар. Улар қандай меҳнат қилиб, яшаётганликлари, нималар ҳақида ўйлаётганликлари, уларни қандай муаммолар қизиқтираётганлиги, уларнинг кайфияти қандайлиги — буларнинг ҳаммаси назардан четда қолмоқда. Ҳолбуки ишнинг моҳияти мана шундан иборат.

Башарти партияда, унинг ҳамма ташкилотларида камчиликларга, ишдаги турғунликка, дабдабабозлик ва сафсатабозликка муросасизлик муҳити қарор топмас экан, ҳеч қандай қайта қуриш бўлмайди. Шу сабабли биз съезд руҳидаги танқидий гаплашувни кучайтиришимиз керак. Бизга аниқ адресни кўрсатувчи, камчилик ва нуқсонларнинг сабабларини, уларни тузатиш усулларини аниқловчи принципиал танқид керак, жонкуярлик, эришилган натижадан соғлом тарздаги каноатланмаслик руҳини қўллаб-қувватловчи танқид керак.

Ўртоқлар! Жадаллаштириш концепцияси актив кадрлар сиёсатидан ажралмасдир. Беш йиллик режаларида кадрлар тайёрлаш, узлуксиз маориф системасини вужудга келтириш соҳасидаги туб характерли чора-тадбирлар кўзда тутилган. Уларнинг ҳаммаси моддий ва маънавий фаолият соҳалари ҳар бир участкасини ўз касбининг билимдон ходимлари билан таъминлаш мақсадини кўзлайди.

Бу вазифа биз жиддий ўзгартишларни амалга ошира бошлаган ўқув юртларидагина ҳал этилмайди. Бизнинг замонамиз ҳаммадан билимларни доимо янгилаб боришни, малакани оширишни, ғоявий-сиёсий, илмий-техникавий ва иқтисодий билим доирасини кенгайтиришни талаб қилади. Бусиз энг янги техникадан самарали фойдаланиб бўлмайди, хўжаликни саводли юритиб, моҳирона бошқариб бўлмайди.

Ўзларига ишониб топширилган участкаларда қайта қуришни ташкил этишлари лозим бўлган раҳбар кадрлар билан ишлаш ҳақида бугун алоҳида гапирмоқ керак. Апрель пленумигача бизда кадрлар соҳасида ҳал этилмаган бирталай масалалар тўпланиб қолганини биласизлар. Бу эса коммунистлар ва партиясизларнинг танқидий мулоҳазаларига сабаб бўлди. Марказий Комитет зарур хулосаларни чиқариб олди. Ҳисобот-сайлов кампанияси даврида қуйи амалий ишда ўзини кўрсатган, ҳозирги вазиятни яхши тушунадиган кўпгина билимдон, етук коммунистлар кўтарилди. Кадрларни жой-жойига қўйишни бундан буён ҳам яхшилаш керак.

Мен Тольятти шаҳрида сўзлаган нутқимда фан-техника тараққиётини жадаллаштириш соҳасидаги иш кучайтирилаётган ҳозирги пайтда новаторлик руҳидаги кишиларни қадрлаш айниқса зарурлигини таъкидлаб ўтган эдим. Айниқса, биз ҳаммани кутиб туришга эмас, балки ҳаракат қилишга чақираяпмиз. Ташаббускор киши кўпинча янги вазифаларга мос бўлмаган эскириб қолган инструкцияларга дуч келаётганини кўрмаслик мумкин эмас. Изланувчан, ижодкор кишилар қийин аҳволда қолмасликлари, муваффақиятсизликка учрамасликлари учун ҳамма чораларни кўриш керак. Бу — мавҳум мулоҳаза эмас.

Бу фикрни кишини ғазаблантирувчи бир мисол билан исботлаб бермоқчиман. Черкассида Электротехника саноати министрлигининг заводи ва шу профилдаги илмий-тадқиқот институти бор. Ўртоқ А. И. Чабанов бошчилигидаги институт станокларнинг янги типларини ва шу станокларни бошқариш системаларини ишлаб чиқди. Булар халқаро виставкаларда эътироф қилинди, ўз корхоналаримиздан ва чет эллардан буюртмалар туша бошлади.

Бу ютуқлардан биринчи галда фойдаланиши лозим бўлган завод эса янги техникани ўжарлик билан рад қилаверди. Ўтган йил июлида ўртоқ Чабановни завод директорининг ҳам вазифасини вақтинча бажарувчи қилиб тайинлаганларида, у янги маҳсулотнинг техникавий шартлари тасдиқланишини кутмай, уни ишлаб чиқаришни ташкил этишга қарор берди. Янги техникага ҳаёт бахш этилди, корхонанинг молиявий аҳволи яхшиланди. Бироқ, янги раҳбар инструкциядан чекинди, қўшиб ёзишга йўл қўйди, деб ёза бошлаган ходимлар топилиб қолди. Хўш, министрлик ва область партия комитети қандай йўл тутдилар?

Улар новаторларча иш тутдилар, деб бўлмайди. Директорни ишдан четлаштиришди, унинг ҳақидаги материал тергов органларига топширилди. Ишни суриштириб аниқлаш учун КПСС Марказий Комитети, Бош прокурорнинг аралашишига тўғри келди. Ҳеч қандай суиистеъмол, айниқса жиноят аниқланмади. Ҳамма нарса равшан бўлди, аммо ҳақиқат тикланганидан кейин ҳам институт партия бюроси маҳаллий партия органларининг топшируви билан ўртоқ А. И. Чабановни партиядан ўчирди. Бунинг устига коммунистлар уни ҳимоя қилиб, съезд номига хат юборганларида, бу хат Москвага етиб келмади, маҳаллий органлар уни почтада ушлаб олиб қолдилар.

Кўрдингизми, ўртоқлар, қандай фактларга дуч келинмоқда. Биз бу иш билан шуғулланишни Партия Контроли Комитетига топширдик. Ҳозир адолат қайта тикланди. Бироқ: область партия комитети қаерда эди? У ишнинг моҳияти билан ўз вақтида шуғулланиб, совет қонунларининг бузилишига, коммунистдан ўч олинишига йўл қўймаслиги мумкин эмасмиди? — деган савол туғилади.

Бизнинг Пленумимизда бутун принципиаллик билан шуни айтиш керак: партия комитетлари ўз либосининг шарафини эмас, балки партиянинг шарафини эҳтиёт қилиб сақлашлари керак. Партиявий ишда ҳамма нарса муҳим. Парткомда инсонни қандай кутиб олишгани, у билан қандай суҳбатлашишгани, уни тўлқинлантираётган масалаларни қандай ҳал этишгани, ниҳоят унинг тақдирини ҳал қилишда қандай иштирок этишгани ҳам жуда муҳимдир.

Кўпинча шундай ҳам бўлади. Коммунист шаҳар ёки район партия комитетида ўз фикрини айтади ёки шубҳаларини ўртага ташлайди, аммо масаланинг моҳияти юзасидан унга жавоб қайтариш ўрнига: «Қаерда турганингни эсдан чиқарма» дейишади. Хўш, аслида, у қаерда турибди? У ўз уйида турибди-ку, ахир. У ўз ташвишлари ва муаммоларини ўз партия комитетига бориб айтмаса, кимга айтиши керак, ахир? Бу ерда у тўраларча муомалага эмас, балки сезгирлик ва меҳрибонликка умид қилишга ҳақлидир, чунки партиявий ўртоқлик, лавозимлари ва унвонларидан қатъи назар, коммунистлар ўртасидаги муносабатда большевикларга хос нормадир.

Ўртоқлик руҳи партиямизнинг бутун турмушига сингиб кетиши керак. Топширилган иш учун талабчанликни кучайтириш билан бирга ҳамиша партиявий принципиаллик билан инсон қадр-қимматини камситувчи танбеҳ бериш ўртасидаги меъёрни ҳамиша аниқ-равшан фарқ қилиш керак. Бу қоидадан чекиниш инсоннинг руҳи тушишига олиб боришини, коллективда ишончсизлик туғдиришини, одамларнинг ижтимоий манфаатдорлиги ва активлигини пасайтиришини яхши биламиз. Бунга тоқат қилиб бўлмайди.

Жамиятимизда соғлом муҳит мустаҳкамланиб, чуқур томир ёйиши учун биз бундан буён ҳам сабот билан тинимсиз ишлашимиз керак.

Шу муносабат билан мен ичкиликбозликка ва алкоголизмга қарши кураш ҳали ҳам энг зарур вазифалар жумласида қолаётганини айтиб ўтмоқчиман. Бу курашда биз спиртли ичимликка ружу қилган кимсаларга қараб эмас, балки халқимизнинг фикрига қараб иш тутишимиз лозим. Биз бутун халқ олдида ўз зиммамизга ичкиликбозликка қарши кескин кураш олиб бориш мажбуриятини олдик, совет кишиларининг наказини бажариш эса бизнинг партиявий бурчимиздир.

Биз меҳнатсиз даромадларга қарши курашни кучайтириш соҳасидаги наказни ҳам бажаришимиз керак. Бу масала юзасидан яқинда қабул қилинган катта қарорлар жамиятда мамнуният билан кутиб олинди. Бу қарорларнинг амалга оширилишини шундай олиб бориш керакки, бу қарорлар социализмга ёт ҳодисани таг-томири билан тугатиб, меҳнаткашларнинг турмуш шароитларини яхшилашга хизмат қилсин.

Умуман, ўртоқлар, биз виждонан қилинган ҳалол меҳнатни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш, текинхўрларча кун кўраётган барча унсурларга, бошқалар ҳисобига, жамият ҳисобига яшашга уринаётган кимсаларга қарши муросасиз кураш олиб боришдан иборат энг асосий социалистик принципимизга оғишмай риоя қилишимиз керак.

Социал-иқтисодий ва маънавий соҳалардаги вазифаларнинг мураккаблиги билан бирга идеология соҳасидаги ишларга нисбатан талаблар ҳам оша беришини назарда тутмоқ лозим. Матбуот, те- [illegible] туфайли юзага келаётган янгилик куртакларини, илғор усулларни сезгирлик билан пайқаб олиши, булар ҳамманинг мулкига айланиб қолишига кўмаклашиши ҳозир айниқса муҳимдир. Оммавий ахборот воситаларининг объективлиги, юксак талабчанлиги ва масъулиятлилиги — партиявий матбуотнинг зарур принциплари бўлиб, оммавий ахборот воситаларининг обрў-эътиборини таъминлайди.

Газета — партия комитетининг кўзгусидир, у партия комитетининг иш услуби ва методларини, раҳбарлик даражасини, барча энг зарур масалаларга муносабатини акс эттиради. Партия комитети ўз ишини қайта қурса, матбуот ҳам ўз ишини қайта қуради. Кўпгина маҳаллий газеталардаги ошкоралик, таъсирчанлик даражаси ҳали марказий матбуотдан анча орқада қолаётганига эътиборни қаратмоқчиман. Масалани ўрганишдан маълум бўлишича, бу соҳада партия комитетларининг позицияси билан бевосита боғланиш борлиги сезилиб турибди. Демак, партия комитетларида ҳам, редакцияларда ҳам ўз-ўзини танқид руҳида тўғри хулосалар чиқарилиши зарур. Шундай хулосалар чиқарилади, деб ишонаман.

Хуллас, биз идеология фронтини янада активлаштиришга, умумий иш йўлида миллионларни жипслаштирувчи ҳаққоний ғояларнинг ташкил этувчилик кучига умид қиламиз.

IV.

СИЁСИЙ МАСЛАҲАТ КОМИТЕТИ БУДАПЕШТ КЕНГАШИНИНГ ЯКУНЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўртоқлар! Энди Пленум кун тартибидаги иккинчи масалага ўтишга рухсат этгайсиз.

Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар Сиёсий маслаҳат комитетининг яқинда бўлиб ўтган кенгаши ҳужжатлари эълон қилинган. Бу учрашувнинг аҳамияти тўғрисида нималарни айтиш мумкин? Аввало шуни таъкидлаш керакки, бу учрашув қардош партиялар бир қанча съездларидан кейиноқ бўлиб ўтди ва табиийки, олий партия анжуманларининг ташқи сиёсат соҳасидаги йўл-йўриқлари коллектив муҳокаманинг марказида турди. Бу эса учрашувга тағин ҳам кенгроқ тус берди, стратегик, жаҳоншумул тартибдаги масалаларга кўпроқ эътибор беришни тақозо этди.

Бизнинг партиямиз ва бошқа қардош партиялар бошлаган социал-иқтисодий тараққиётни жадаллаштириш йўли халқаро майдонда фикр-мулоҳазаларга сабаб бўлганлиги ва бу йўл амалга ошира борилган сари жаҳон ижтимоий тараққиётининг бутун боришига тобора кўпроқ таъсир ўтказиши алоҳида таъкидланди. Худди мана шу ҳол синфий душманларимизни кўпроқ ташвишга солаётганлиги айтиб ўтилди.

Европада ва халқаро майдонда Сиёсий маслаҳат комитетининг Софияда бўлиб ўтган кенгаши ва Женевада олий даражадаги Совет—Америка учрашувидан кейин юз берган воқеаларнинг бориши тўғрисида фикрлашиб олинди. Вазият ҳамон мураккаблиги, кескинликнинг юмшаши ҳақида гапиришга ҳали асос йўқлиги хусусида ҳамма ўртоқларнинг фикри якдил бўлди.

Биз Женевадан бошланган ижобий йўл йўқ бўлиб кетмаслиги, халқаро ҳаёт гирдобида эриб кетмаслиги учун амалга оширган ишларимизни биласиз. Бу — аср охирига қадар ядро қуролини тугатишнинг конкрет плани ҳам, ядро портлатишларини тўхтатиб қўйиш ҳам, химиявий қуролларни йўқ қилиб юбориш тўғрисидаги таклифлар ҳамдир. Бизнинг ташаббусларимиз халқаро муҳитни соғломлаштириш учун хизмат қилди ва бундан буён ҳам хизмат қилаверади.

Бироқ худди мана шу кескинликнинг юмшатилиши истиқболини Ғарбда, аввало АҚШ реакцион ҳукмрон доиралари ўзларининг манфаатлари йўлидаги хавф деб ҳисобламоқдалар. Ҳозирги замон тараққиётининг туб масалалари юзасидан Совет таклифларига кейинги ойлар ва ҳафталарда кетма-кет берилган рад жавоблари ядро синовларини тўхтатишдан бош тортиш; стратегик қурол-яроғлар бўйича мавжуд аҳдномалардан воз кечиш; космосни қурол-яроғлардан холи қолдиришдан воз кечишдан иборат. Бунга яна Женева ҳамда Венада музокараларни виждонан олиб боришни хоҳламасликни ҳам илова қилиш керак.

Вашингтоннинг Берндаги хатти-ҳаракатлари Европадаги барча давлатларнинг, Европадан ташқари давлатларнинг ҳам манфаатларини у ўзбошимчалик билан менсимаётганлигини намойиш қилди. Бу хатти-ҳаракатлар натижасида инсон ҳуқуқлари хусусида муҳим аҳдномаларга эришиш барбод бўлди. АҚШ раҳбарларининг идеологик жиҳатдан келиша олмаслик ва нафрат билан маҳкам қориштирилган очиқдан-очиқ куч ишлатишга, ядровий кучга, террорчилик билан қилинган қароқчиликка таянишини фақат ҳозирги замон реаллигини мутлақо англамаслик билан изоҳлаш мумкин. Улар жаҳондаги ҳозирги вазиятни «самовий урушлар» ва портловчи ядро каллаклари, қуролланиш пойгаси ва милитаристик дўқ-пўписа категориялари билан баҳолашни давом эттирмоқдалар ва бу билан ҳам бутун дунёдаги, ҳам ўз мамлакатларидаги хавфсизликка тобора кўпроқ путур етказмоқдалар.

АҚШ хавфсизлиги учун чинакам хатар ташқи кучлар томонидан келмаётганлиги тобора равшан бўлиб қолмоқда. Ана шу мамлакатнинг ҳарбий-сиёсий корчалонлари, уларнинг жаҳон майдонидаги иғвогарлик хатти-ҳаракатлари ана шундай катта хавф-хатардир.

КПСС XXVII съездида инсоният олдида пайдо бўлган проблемаларни ҳал этишнинг оқилона йўлларини таклиф этди. Бизнинг мақсадларимиз ғоят равшан. Бу — мамлакат социал-иқтисодий тараққиётини жадаллаштиришдир; бу — ҳамма учун манфаатли кенг халқаро ҳамкорликдир; бу — қуролсизланиш ва ядро қуролини тугатишдир; бу — инсоният учун тинчлик бўлишини таъминлашдир. Бизнинг ҳам мамлакат ичкарисидаги, ҳам халқаро майдондаги сиёсий йўлимиз ана шу мақсадларимиздан келиб чиқади. Совет Иттифоқининг сиёсати ҳақидаги ҳақиқатни ер юзида қанча кўп одамлар билса, бу сиёсат тарафдорлари шунча кўпаймоқда.

Худди мана шу ҳол империализм ҳукмрон доираларини ташвишга солмоқда. Улар Совет ташаббусларини жаҳонда ҳукмронлик қилиш ва социал ўч олишни кўзловчи жаҳонгирлик режаларини амалга ошириш йўлидаги қудратли ғов, деб ҳисобламоқдалар. Улар халқларга ҳамманинг манфаатларига мос келадиган ва Совет таклифларига ўхшаш тинч тарихий таклифларни тақдим этишга қодир эмасликлари сабабли милитаристик васвасани авж олдирмоқдалар, уларнинг режаларига кўра, бундай васвасанинг авж олдирилиши тарихий тараққиётни тўхтатиб қўяр, иқтисодий ва сиёсий ҳокимиятни сақлаб қолишда уларга ёрдам берар эмиш. Бунинг устига улар хом хаёл қилиб, бизнинг режаларимиз амалга оширилишига халақит бериш, социалистик мамлакатлар тараққиётини тўхтатиб қўйиш, бизни КПСС XXVII съезди белгилаб берган йўлдан оғдириш, қуролланиш пойгаси йўлида ушлаб туриш имкониятларига умид қилмоқдалар.

Ташқи сиёсатимизнинг асосий мақсади ана шу хатарли режаларни барбод қилишдан иборат бўлиши зарурлиги тушунарли, ўртоқлар. Совет Иттифоқи халқимизнинг, планетадаги барча халқларнинг эзгу орзу-умидларига мос келадиган ўз ташаббусларини бундан буён [illegible] нинг мустаҳкам базасига таянади.

Тинчлик тақдирини империализмнинг қўлига топшириб бўлмайди, империалистик реакция инсониятга ҳарбий-сиёсий рақобатни чуқурлаштиришни тиқиштира олишига йўл қўйиб бўлмайди. Бунга йўл қўйиш фақат бир нарсани — ядро уруши томон тойиб кетишни билдирган бўлур эди. Сиёсий маслаҳат комитети кенгаши барча қатнашчиларининг нутқларида худди мана шундай хулоса янгради.

Биз АҚШ билан Женевада музокараларда вужудга келаётган вазиятни дўстларимиз билан муҳокама қилдик. Ҳозир шундай савол туғилди: американиклар билан даҳанаки жанг қилиб, Женева музокараларида бир жойда депсиниб туравериш керакми (бундай қилиш улар учун жуда маъқул бўлур эди) ёки ядровий қуролларни қисқартириш йўлини тозалашга имкон берадиган янги ёндашувларни излаш керакми? Биз Женевада ўзаро мақбул битимга келишишни амалий излаш йўлидан қатъий боришга қарор бериб, американикларга қуйидаги оралиқ вариантини таклиф этдик:

а) Камида 15 йил давомида ракетага қарши мудофаа шартномасидан четга чиқмаслик тўғрисида аҳдномага эришилади, стратегик мудофаа ташаббуси соҳасидаги ишлар эса лаборатория тадқиқотлари даражасида чекланиб қолади, яъни АҚШ ҳозир амалда етиб келган чегара доирасида қолади;

б) Стратегик ҳужум қуроллари (қитъалараро баллистик ракеталар, сув ости кемаларининг баллистик ракеталари ва оғир бомбардимончи самолётлар) тенг миқдорда чеклаб қўйилади. Ядро зарядларининг умумий сони 8 минг донадан ошмаслиги керак. Бошқа томон территориясига етиб борадиган ўртача олислик қуроллари, шу жумладан узоқ масофага учадиган ва ерда жойлаштириладиган қанотли ракеталар масаласи бу ҳолда алоҳида ҳал этилади.

Бундай вариант Совет Иттифоқи ўзаро мақбул аҳдномага интилаётганлигини намойиш қилади. Ўз-ўзидан равшанки, биз бир-бирларимизнинг территориямизга етиб борадиган стратегик ҳужум қуролларини тубдан, 50 процент қисқартириш тўғрисида бир йўла аҳдлашиб олишни афзал кўрамиз.

Биз Европада ўртача олислик ракеталари тўғрисида битим лойиҳасини ҳам таклиф қилдик. Совет Иттифоқи ва Қўшма Штатлар ўртасида қуролнинг ана шу турлари нисбати нуль бўлгани ҳолда Европа зонасида Англия ва Франциянинг ядро ракеталари ҳозир қанча бўлса, шу миқдорда қолишига ҳам рози бўлдик. Шунингдек, Осиёда ўртача олислик ракеталарини кўпайтирмаймиз, деб айтдик.

Бошқача қилиб айтганда, Совет Иттифоқи янги қадамлар қўйди, бу Женева музокараларида ўзаро мақбул аҳдномани излашни енгиллаштиради. Бунга АҚШнинг қандай муносабатда бўлишини вақт кўрсатади. Ҳар ҳолда бир нарса равшан бўлиши керак: бу гал ҳам Америка томони бизнинг ташаббусларимизни менсимаса, АҚШнинг ҳозирги маъмурияти инсоният келажагини ҳал қилувчи жиддий масалада номуносиб иш тутаётганлиги аён бўлиб қолади.

Ҳозир ядро синовларини тўхтатиш проблемаси айниқса кескин тус олди. Маълум даражада бу Чернобиль атом станциясидаги авария натижаси ҳамдир. Бу авария радиоактив моддаларнинг оз миқдорда чиқиб кетиши ҳам минглаб кишиларга кулфат ва ташвиш келтиришини кўрсатди.

Барча софдил кишилар бизга самимий ҳамдардлик билдириб, ўз беғараз ёрдамларини таклиф этиб, бу бахтсиз ҳодисани ғоят жиддий хавф деб ҳисобладилар. Улар ўзларидан ва бошқалардан: тасодифан ёки қора ният билан ҳарбий атом контрол остидан чиқиб кетса у ҳолда нима бўлади, деб сўрамоқдалар. Ҳатто битта ядро бомбасининг портлаши ҳам кўпгина мамлакатлар халқлари учун даҳшатли фожиага айланади. Заминимиздаги одамлар худди мана шу ҳақда тобора чуқурроқ ўйланиб қолмоқдалар.

Америка Қўшма Штатлари ядро синовларини тўхтатишдан воз кечиб, Совет Иттифоқидан ўрнак олишдан бош тортиб, инсоният олдида ўз зиммасига жуда оғир жавобгарликни олмоқда. Американинг хатти-ҳаракатларидан бутун сайёра ташвишга тушмоқда, лекин вазиятнинг жиддийлиги барча ядро синовларини тўхтатиш, ядро қуролини тугатиш йўлидаги куч-ғайратларни икки ва уч баравар оширишни ҳам тақозо этмоқда.

Чернобиль бизнинг бошимизга тушган кулфат. Уни бартараф этиш учун куч-қувватимиз етарли. Шу воқеа муносабати билан ҳамдардлик билдириб, ўз ёрдамларини таклиф этганларга миннатдорчилик билдирамиз — чин қалбдан, самимий миннатдорчилик билдирамиз. Аммо Чернобиль ҳам атом инсонга бўйсунмай қўйган бошқа ҳоллар каби дунё устида пайдо бўлган ядро хавфини ҳали тўла англаб етмаган, ядро қуролини ҳали ҳам сиёсат воситаси деб ҳисоблаб келаётган кимсалар учун даҳшатли огоҳлантириш бўлиб хизмат қилсин.

Олий даражадаги янги Совет-Америка учрашуви тўғрисида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман. Биз Вашингтон билан мулоқот тарафдоримиз, хўш АҚШ маъмурияти қандай ҳаракат қилмоқда? У қуролсизланиш юзасидан музокараларни тўхтатиб қўймоқда; СКЧ-2 шартномасига риоя қилиш ниятида эмаслигини айтди, бу шартномани «ўлик» шартнома деб атади. Бутун дунёда халқаро вазиятни янада кескинлаштирувчи ҳаракатлар қилинмоқда.

Биз эшикни ёпиб қўяётганимиз йўқ: АҚШ президенти билан янги учрашув бўлиши мумкин. Лекин бунинг учун реал битимларга эришиш истиқболини очиб берадиган муҳит бўлиши зарурлиги тушунарлидир. Бу ҳақда биз президент Рейганга ҳам, бутун дунёга ҳам айтдик. Бизнинг бу позициямизни дўстларимиз тушунмоқдалар.

Вашингтондагилар янги учрашувни истаяптиларми? — деган ҳаққоний савол туғилади. Ёки учрашув тўғрисидаги гап-сўзлар — жаҳон афкор оммасини чалғитишга уринишдан бошқа нарса эмасмикан?

Маълумки, Сиёсий маслаҳат комитети кенгашларининг аҳамияти кўп жиҳатдан улар олға сураётган янги ташаббуслар билан белгиланади. Атлантикадан Уралгача бутун Европада оддий қурол-яроғларни ва қуролли кучларни қисқартириш тўғрисида биргаликда ишлаб чиқилган кенг кўламли таклиф Будапешт учрашувининг ўзига хос энг муҳим натижаси бўлди. Унинг мазмуни сизларга маълум — гап яқин йиллар ичида иккала томоннинг қуролли кучларини 25 процент қисқартириш тўғрисида бормоқда. Шу тариқа гўё оддий қуролли кучларнинг ҳозирги даражаси сақланиб қолганида Европадаги ядровий қуролсизланиш Ғарбий Европа давлатларини ноқулай аҳволга қўйган бўлур эди, деб найранг билан айтилаётган важга ҳам зарба берилади. Шуниси диққатга сазоворки, Ғарб бу таклифни дарҳол рад этиш имконини топа олмади.

Будапештда бошқа баъзи муҳим ташаббуслар ҳам келишиб олинди. Кенгаш арафасида Чепелда сўзланган нутқда космосдан тинч мақсадларда фойдаланиш учун барча мамлакатларнинг куч-ғайратларини бирлаштириш, шу мақсадда махсус Халқаро ташкилотни тузиш тўғрисида билдирилган ғоя маъқулланди. Бу ғоя ҳозирдаёқ БМТ Бош секретарига йўлланган таклифда ўз ифодасини топди. Кенг қамровли халқаро хавфсизлик системасини вужудга келтириш концепциясини янада ривожлантириш тўғрисидаги масалалар муҳокама қилинди.

Будапешт кенгашида ҳукм сурган жонли, амалий вазият алоҳида қайд этиб ўтишга лойиқдир. Ўртоқларнинг ҳаммаси конкрет масалаларни иттифоқчи социалистик давлатларнинг муштарак ташқи сиёсий стратегияси нуқтаи назаридан кўриб чиқдиларки, бунда ҳам давр нишоналари ўз ифодасини топди. Хуллас, Будапештда бирлик, ижодий ҳамкорлик намоён бўлдики, бу социализмнинг халқаро сиёсатини бойитмоқда, унинг халқаро майдондаги ҳаракатларига яна ҳам кўпроқ салмоқ бағишламоқда.

Кенгашнинг барча қатнашчилари Варшава Шартномаси олий органининг иши кейинги вақтларда яна ҳам жўшқин, оператив бўлиб қолганлигини мамнуният билан қайд этиб ўтдилар. Будапештда қабул қилинган қарорлар социалистик мамлакатларнинг халқаро вазиятни соғломлаштириш учун курашга қўшган катта ҳиссаси бўлди.

Умуман, ўртоқлар, биз тинчликни сақлаб қолиш ҳамда мустаҳкамлаш учун имкони бўлган барча чораларни кўрдик ва бундан буён ҳам кўраверамиз. Зотан мана шу олижаноб ишда биз ўз позициямизни дўстларимиз, планетадаги барча тинчликсевар кучлар актив қўллаб-қувватлаётганликларини ҳис этиб турибмиз.

Ўртоқлар! Съезддан кейинги ривожланишимизнинг асосий сабоқлари ва хулосалари мана шулардан иборат бўлиб, муваффақиятли равишда олға ҳаракат қилиб бориш учун биз уларни тўла-тўкис ўзлаштириб олишимиз керак. Биз XXVII съезд қарорларини ана шундай ички ва халқаро шароитларда амалга ошира бошладик.

Экономикамизни қайта қуриш, Совет жамиятини жадаллик билан ривожлантириш, катта социал вазифаларни ҳал этиш, мамлакатнинг ишончли мудофаасини таъминловчи замонавий моддий-техника базасини вужудга келтириш — беш йилликнинг сиёсий вазифасидир. Вақт бизни кутиб турмайди. Белгиланган ҳамма ишларни биз ўз муддатида бажаришимиз шарт, чунки гап давлатимизнинг қудрати ва равнақ топиши тўғрисида, социализмнинг халқаро майдондаги позициялари тўғрисида, бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш ҳақида бормоқда.

Биз шонли сана — Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигини кутиб олишга ҳозирлик кўрмоқдамиз. Шу ажойиб байрамни иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий юксалишнинг туб бурилишида, Октябрь Ватанига муносиб ютуқлар ва муваффақиятлар билан кутиб олиш — бизнинг муштарак ватанпарварлик ва интернационал бурчимиздир.

Барча меҳнаткашларга Пленум номидан мурожаат қилиб, ўн иккинчи беш йиллик топшириқларини муваффақиятли бажариш учун умумхалқ социалистик мусобақасини кенг авж олдириб юборишга, дадил режаларни амалий ҳаракатлар билан рўёбга чиқаришга даъват этиш керак деб ўйлайман. Марказий Комитет ҳар бир совет меҳнатчисини мусобақа қатнашчилари сафидан жой олишга, беш йиллик меҳнат фронтининг актив жангчиси бўлишга, ўзининг иш жойида умумий ишга шахсий салмоқли ҳисса қўшишга даъват этади.

Партия комитетларининг, барча партия ташкилотларининг диққат-эътиборини съезд ўртага қўйган вазифаларни ҳал этишга, беш йиллик учун белгиланган марраларга чиқиб олиш ва улардан ўзиб кетиш учун сиёсий, иқтисодий ва ташкилий, тарбиявий ишларни авж олдиришга қаратиш керак. Ҳозирги пайтнинг энг муҳим вазифаси мана шундадир. Шунинг учун кўпроқ таҳлил этиш, кўпроқ ҳаракат қилиш, ишчанлик кўрсатиш, умумий фикр ва мулоҳазалар билан камроқ шуғулланиб, объектив ҳолларни камроқ рўкач қилиш керак.

Партия ҳар бир раҳбардан, ҳар бир коммунистдан онт ичиш ва ваъдалар беришни эмас, балки бизни белгиланган йўлдан олға бошлаб борувчи реал ишларни кутмоқда. Марказий Комитет партия ташкилотларининг, меҳнат коллективларининг, министрликлар ва идораларнинг энг яхши натижаларга эришишга қаратилган ташаббуси ҳамда новаторларча изланишини қўллаб-қувватлайди. Бугунги кунда ҳаёт ҳар бир кишидан, умуман ҳаммадан ташаббускорлик, қатъият, зўр ғайрат билан, масъулиятни юксак даражада ҳис этиб ҳаракат қилишни талаб этмоқда. Пленумнинг Мурожаатномасини ишчилар синфи, деҳқонлар ва зиёлилар тушуниб, маъқуллаб кутиб олишларига, у миллионларнинг қаҳрамонона кундалик меҳнатларида мужассамлашувига ишончим комил. Бу эса ҳамма нарсани ҳал қилади, ўртоқлар!

(Доклад зўр эътибор билан тингланди ва давомли қарсаклар билан кутиб олинди).

Редактор Н. НАСИМОВ.

Р. — 08812. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Б. 1623. ИНДЕКС 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12